

rijksuniversiteit
groningen

De invloed van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen en de rol van materiële jeugdstandigheden

Wat is de invloed van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen en is dit effect toe te schrijven aan materiële jeugdstandigheden?

Emma Hut – s4082095 – e.hut.1@student.rug.nl

Begeleider: Rita Smaniotto

Tweede lezer: Marinus Spreen

Bachelorwerkstuk

5 juni 2024

Abstract

De laatste jaren hebben steeds meer mensen in Nederland te maken met bestaansonzekerheid. Mensen zijn ontevreden met hun financiële situatie of kunnen niet rondkomen. Daarnaast is er ook sprake van een daling in het vertrouwen in de politiek. In bestaand onderzoek worden deze twee verschijnsels vaak met elkaar in verband gebracht. In dit onderzoek wordt er gekeken of er voor zowel de ervaren bestaansonzekerheid als het lage politieke vertrouwen een gezamenlijke oorzaak bestaat; gebrekkige materiële jeugdomstandigheden. Het opgroeien in armoede heeft namelijk een grote impact op de rest van het leven. Om dit te onderzoeken wordt er gebruik gemaakt van de data afkomstig van vier vragenlijsten van het *Longitudinal Internet studies for the Social Sciences* (LISS). Hier zijn meerdere vragen van gebruikt om de concepten bestaansonzekerheid, politiek vertrouwen en materiële jeugdomstandigheden mee te meten. Vervolgens zijn er meerdere multiële regressieanalyses uitgevoerd (n=617) om de hypothesen te toetsen, waarbij gecontroleerd is voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Uit het onderzoek is gebleken dat een hogere mate van bestaansonzekerheid leidt tot een mindere mate van politiek vertrouwen. Dit is in lijn met de verwachting dat mensen die onzeker zijn over hun huidige of toekomstige financiële situatie of niet rond kunnen komen, hun problemen niet terug zien op de politieke agenda en zich niet gehoord en gezien voelen. Hoewel volgens eerder onderzoek het opgroeien in armoede een dusdanige impact heeft die zowel de mate van bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen kan verklaren, wordt de verwachte schijnrelatie niet ondersteund door de analyses van dit onderzoek. De materiële omstandigheden die mensen hebben gekend tijdens hun jeugd hebben geen significante invloed op zowel bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen. Om de invloed van materiële jeugdomstandigheden beter te onderzoeken zou de rol van opleidingsniveau meegenomen kunnen worden in vervolgonderzoek, omdat dit van grotere invloed blijkt te zijn op zowel bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen.

Inhoudsopgave

Abstract	1
1. Inleiding.....	3
2. Theoretisch kader	6
2.1 Bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen	6
2.2 Alternatieve verklaring	7
2.3 Controlevariabelen	10
3. Methoden.....	11
3.1 Het LISS-panel	11
3.2 Vragenlijsten	12
3.3 Respondentenselectie en non-response	13
3.4 Operationalisatie.....	14
3.5 Analyseopzet.....	16
4. Resultaten.....	17
4.1 Beschrijvende statistieken	17
4.2 Modevaluatie	20
4.3 Hypothesetoetsing	22
5. Conclusie en discussie	26
5.1 Conclusie.....	26
5.2 Discussie	28
Literatuur.....	31
Bijlage 1.....	36
Bijlage 2.....	53
Bijlage 3.....	59
Assumpties	59
Multicollineariteit	62
Uitbijters.....	62
Bijlage 4.....	67

1. Inleiding

Tijdens de verkiezingsperiode van 2023 leerde Nederland een nieuw woord: “bestaanszekerheid”. Waar het in de vorige jaren nagenoeg niet voorbijkwam in de partijprogramma’s (De Ruiter, 2023), waren politici na het vallen van kabinet Rutte IV op zoek naar een nieuwe manier om duidelijk te maken dat zij een einde konden maken aan de onzekere tijden waar veel Nederlanders last van hadden. De coronacrisis was net achter de rug, maar hierop volgden een personeelstekort, energiecrisis, stikstofcrisis, klimaatcrisis, woningcrisis en hoge inflatie. Deze problemen raakten ook de middenklasse op financieel vlak, waardoor steeds meer Nederlanders te maken kregen met financiële onzekerheid (Den Ridder et al., 2023). Zo kwam het onderwerp ‘bestaanszekerheid’ in een razendsnel tempo bovenaan de verkiezingsprogramma’s van verschillende partijen te staan. Echter, veel mensen merken weinig van de politieke plannen om de bestaanszekerheid te garanderen, en hebben niet het gevoel dat ze de politiek kunnen vertrouwen voor het oplossen van hun onzekerheid (Den Ridder et al., 2023).

In onderzoeken naar bestaansonzekerheid wordt vaak onderscheid gemaakt tussen objectieve en subjectieve bestaansonzekerheid. Bij objectieve bestaansonzekerheid gaat het meestal om waarneembare onzekerheden als het niet kunnen betalen van maandelijkse rekeningen of het ervaren van werkloosheid (Wroe, 2015). Mensen die subjectieve bestaansonzekerheid ervaren zijn ontevreden of onzeker over hun huidige en toekomstige financiële situatie, en hebben het gevoel dat ze niet kunnen rondkomen van hun salaris of dat ze hun gezin niet van basisbehoeften kunnen voorzien (Dominitz & Manski, 1997; Rohde et al., 2016). In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van de subjectieve definitie van bestaansonzekerheid, omdat in een ontwikkelde verzorgingsstaat zoals Nederland de minimale voorzieningen vaak een garantie zijn, en armoede meer als relatief ervaren wordt in plaats van absoluut (Isola et al., 2021). Het is daarom interessant om te kijken naar hoe mensen hun eigen financiële situatie beoordelen, in plaats van te kijken naar hoe die situatie er objectief gezien uitziet.

Het leven in bestaansonzekerheid kan grote negatieve sociale en psychologische gevolgen hebben. De sociale gevolgen kunnen bestaan uit het zwakker worden van formele en informele banden, zoals met vrienden of familie (Osberg, 2010). De psychologische gevolgen kunnen zich uiten in depressieve gevoelens, schaamte, stress, het sterker wordende gevoel van niet mee kunnen doen in de maatschappij, het verliezen van autonomie en het ervaren van minder welzijn en geluk (Isola et al., 2021, Osberg, 2010; Underlid, 2005). Deze gevolgen worden per persoon verschillend ervaren, ook daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar hoe mensen hun eigen financiële situatie beoordelen.

Mensen die bestaansonzekerheid ervaren, willen gehoord en gezien worden door verschillende instanties die hen hulp zouden kunnen bieden bij het verminderen van deze onzekerheid (Bornand & Klein, 2021; Plaisier et al., 2023). Het vertrouwen deze instanties, in het bijzonder de politiek, is echter de laatste jaren sterk gedaald. Uit kwalitatief onderzoek blijkt namelijk dat mensen vinden dat de politiek niet genoeg daadkracht en visie heeft, en vooral weinig probleemoplossend vermogen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2023). Ook blijkt uit cijfers dat het vertrouwen in de Tweede Kamer en politici de laatste jaren naar een dieptepunt is gedaald. In het laatste kwartaal van 2023 gaf nog maar een kwart van de 15-plussers in Nederland aan vertrouwen te hebben in de Tweede Kamer, en slechts 1 op de 5 had vertrouwen in de politici (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023).

Dit lage vertrouwen in de politiek is zorgelijk, omdat dit invloed kan hebben op de manier waarop mensen zich gedragen en hoe ze hun plaats in de samenleving voor zich zien. Mensen die vertrouwen hebben in de politiek en het handelen van de overheid, zullen meer politiek participeren in de vorm van stemrecht gebruiken of zich aansluiten bij een politieke partij (Turper & Aarts, 2015). Ook zullen ze meer verantwoordelijkheid tonen als ze het ergens niet mee eens zijn, door bijvoorbeeld actief te worden bij een vakbond of deel te nemen aan andere geïstitutionaliseerde burgerinitiatieven (Bornand & Klein, 2022). Daarentegen zullen mensen die weinig tot geen vertrouwen hebben in de politieke instituties, kiezen voor gewelddadige vormen van protest waarin ze zich tegen het overheidsbeleid keren (Bornand & Klein, 2022; Turper & Aarts, 2015). Dit was de afgelopen tijd al vaak te zien, bij mensen die zichzelf aan het wegdek vastplakken omdat ze het niet eens zijn met het klimaatbeleid van de overheid, of boeren die binnensteden blokkeren omdat ze vinden dat ze oneerlijk behandeld worden.

In bestaand onderzoek wordt vaak een causale link gelegd tussen de bestaansonzekerheid die mensen ervaren en het lage politieke vertrouwen wat daaruit voortkomt. Dit onderzoek onderscheidt zich daarvan door verder terug te kijken, om te onderzoeken of er een gezamenlijke oorzaak is voor zowel de bestaansonzekerheid als het lage vertrouwen in de politiek, die te vinden is in de jeugd. De financiële situatie waarin kinderen opgroeien heeft namelijk een grote, blijvende impact op de rest van het leven, en mensen die in armoede zijn opgegroeid kunnen daar ook tijdens hun volwassen leven nog negatieve effecten van ondervinden (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Duncan et al., 1998). Er wordt in dit onderzoek daarom niet alleen gekeken naar de huidige financiële onzekerheid en ontevredenheid die mensen ervaren, maar ook naar de materiële omstandigheden die ze tijdens hun jeugd hebben gekend. De gevoelens van wantrouwen ontstaan niet zomaar, maar zijn al veel eerder in het leven ontwikkeld vanuit situatie waarin mensen zijn opgegroeid, en de waarden die ze door die situatie hebben meegekregen (Inglehart, 2018; Tilahun et al., 2021).

Uit eerder onderzoek blijkt dat kinderen die opgroeien in armoede gevolgen heeft op sociaal en cognitief vlak, omdat deze vaardigheden zich niet optimaal kunnen ontwikkelen (Brooks-Gunn & Duncan, 1997). Kinderen zijn tijdens hun jeugd namelijk afhankelijk van anderen, meestal hun ouders, in het voorzien worden van materiële basisbehoeften als een dak boven hun hoofd, voeding, kleding, verzorging en onderwijs. Soms kunnen ouders deze behoeften niet voldoende vervullen, of moeten ze afwegingen maken tussen verschillende investeringen. Dit kan invloed hebben op de gezondheid, het gedrag en de prestaties van kinderen op latere leeftijd (Duncan et al., 1998).

Naast dat het opgroeien in armoede invloed heeft op de sociale en cognitieve ontwikkeling, is uit eerder onderzoek ook gebleken dat kinderen bepaalde waarden meekrijgen tijdens hun jeugd die de rest van hun leven min of meer hetzelfde blijven (Inglehart, 2018). Als de jeugd gekenmerkt wordt door financiële onzekerheid, waardoor kinderen niet op vakantie kunnen, geen cadeautjes kunnen krijgen of geven en niet bij een sportclub kunnen, zal dit een blijvende impact hebben op de waarden die iemand voor de rest van diens leven bij zich draagt. De vroege kinderjaren zijn namelijk de fase waarin de financiële leefomstandigheden de grootste en de meest blijvende impact hebben (Duncan et al., 1998).

Voor dit onderzoek zijn de gevolgen voor de ontwikkeling en de vorming van bepaalde waarden van het opgroeien in armoede belangrijk, omdat dit een dusdanige impact heeft op het verdere leven dat dit zowel huidige ervaren bestaansonzekerheid als een laag politiek vertrouwen kan verklaren. Het effect van huidige bestaansonzekerheid op de mate van politiek vertrouwen, zou daarom ook deels toegeschreven kunnen worden aan materiële jeugdomstandigheden.

Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Wat is de invloed van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen en is dit effect toe te schrijven aan materiële jeugdomstandigheden?

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er gebruik gemaakt van data afkomstig van het panel van de *Longitudinal Internet studies for the Social Sciences* (LISS-panel). Dit panel heeft meerdere vragenlijsten ingevuld waarbij de respondenten onder andere antwoord hebben gegeven op relevante vragen voor dit onderzoek. De data komt uit meerdere jaren, vanaf 2013 tot en met 2020, omdat er gebruik is gemaakt van verschillende vragenlijsten. Er zijn uit deze data 617 respondenten geselecteerd, die antwoord hebben gegeven op alle relevante vragen voor dit onderzoek. Met deze antwoorden zijn meerdere multipale regressieanalyses uitgevoerd om te onderzoeken of de gestelde hypothesen ondersteund kunnen worden.

2. Theoretisch kader

In onderstaand hoofdstuk wordt aan de hand van de eerste hypothese het hoofdeffect besproken; hoe ervaren bestaansonzekerheid kan leiden tot een mindere mate van politiek vertrouwen. Vervolgens wordt onderzocht of er een alternatieve verklaring bestaat voor deze samenhang, namelijk de gezamenlijke oorzaak gebrekkige materiële jeugdstandigheden. Hiervoor zijn twee hypothesen opgesteld die de effecten van materiële jeugdstandigheden op respectievelijk bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen kunnen verklaren. Tot slot wordt de vierde hypothese afgeleid van de voorgaande hypothesen, en wordt er gekeken of er een schijnverband bestaat tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen.

2.1 Bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen

Het vertrouwen dat mensen hebben in de politiek is gebaseerd op hun oordeel over politieke instituties, en de mate waarin ze vinden dat de politieke instituties hun verwachtingen waar kunnen maken (Rosema et al., 2011). Mensen verwachten van politici dat ze eerlijk zijn, weten wat ze doen, en goed zijn in wat ze doen (Dalton, 2005). Het oordeel dat mensen hebben over het functioneren van de politiek hangt af van de mate waarin het beleid op een eerlijke manier gemaakt wordt, en dat het beleid zo functioneert dat het ervaren problemen oplost. Als mensen het gevoel hebben dat ze erop kunnen rekenen dat politieke instituties de eventuele problemen in de samenleving erkennen en er een passende oplossing voor kunnen bedenken en uitvoeren, zal het politieke vertrouwen hoog zijn (Rosema et al., 2011; Dalton, 2005, Hetherington, 1998).

Mensen die bestaansonzekerheid ervaren zijn ontevreden of onzeker over hun huidige en toekomstige financiële situatie, en hebben het gevoel dat ze niet kunnen rondkomen van hun salaris of dat ze hun gezin niet van basisbehoeften kunnen voorzien (Dominitz & Manski, 1997; Rohde et al., 2016). Deze onzekerheid over de individuele financiële situatie kan zich uiten in onvrede op maatschappelijk niveau. Mensen die ontevreden zijn over hun eigen financiële situatie, zijn namelijk vaak ook ontevreden over de politiek, omdat ze geneigd zijn om mensen met een machtige positie aan te wijzen voor hun individuele situatie (Heaven, 1989; Wroe, 2015). Om meer zekerheid te ervaren en meer tevreden te zijn over hun financiële situatie zouden bestaansonzekereren een beleid willen zien dat hen gerust kan stellen dat ze gehoord worden; bijvoorbeeld door middel van meer baan zekerheid, een hoger inkomen of een veilig sociaal vangnet. Als ze dit niet terugzien op de politieke agenda en in beleidsplannen, voelen ze zich genegeerd door de nationale politiek, wat hun oordeel over de politiek niet ten goede komt en vervolgens hun vertrouwen in de politiek laat dalen (Bovens & Wille, 2008; Christensen & Lægreid, 2014).

De ontevredenheid over de politiek kan tevens voortkomen uit het gevoel van anomie (Bornand & Klein, 2022). Dit gevoel komt vaker voor bij mensen die onzeker zijn over hun eigen

financiële situatie, en houdt in dat ze vinden dat de normen en waarden steeds meer vervagen in de samenleving, en dat de besluitvormers van het land niet rechtvaardig en legitiem te werk gaan. Ze voelen dat de maatschappij gedesintegreerd en ongereguleerd raakt (Bornand & Klein, 2022). Hierdoor kan het vertrouwen in de politiek erg laag zijn voor mensen die bestaansonzekerheid ervaren. Ze zijn ontevreden en onzeker over hun eigen huidige of toekomstige financiële situatie, zien de politiek niet in staat om hun problemen op te lossen en hun belangen te behartigen. Dit leidt tot de eerste hypothese:

Hypothese 1: mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, hebben minder politiek vertrouwen.

2.2 Alternatieve verklaring

In voorgaande onderzoeken wordt vaak verondersteld dat een hoge mate van bestaansonzekerheid ervoor zorgt dat mensen minder vertrouwen hebben in de politiek (Bornand & Klein, 2022; Wroe, 2015). Deze samenhang kan echter ook een andere verklaring hebben, die te vinden is in een gezamenlijke oorzaak. De financiële situatie waarin kinderen opgroeien heeft namelijk een grote, blijvende impact op de rest van het leven (Duncan et al., 1998; Inglehart, 2018). Hierdoor kunnen kinderen bijvoorbeeld achter blijven in hun ontwikkeling en krijgen ze bepaalde waarden mee die ze de rest van hun leven bij zich dragen (Inglehart, 2018).

Om te onderzoeken of deze invloed van het opgroeien in armoede een dusdanige impact heeft dat het zowel de mate van huidige bestaansonzekerheid als de lage mate van politiek vertrouwen kan verklaren, worden er drie hypothesen opgesteld. Ten eerste wordt gekeken naar de invloed van gebrekkige materiële jeugdomstandigheden op de huidige ervaren bestaansonzekerheid, ten tweede de invloed hiervan op het vertrouwen in de politiek, en ten derde wordt er gekeken of er sprake is van een schijnrelatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen.

2.2.1 Gebrekkige materiële jeugdomstandigheden en huidige bestaansonzekerheid

De bestaansonzekerheid die sommige mensen tijdens hun volwassen leven ervaren, kan voortgekomen zijn uit een jeugd die gekenmerkt werd door gebrekkige materiële omstandigheden. Kinderen zijn tijdens hun jeugd afhankelijk van anderen, meestal hun ouders, in het voorzien worden van basisbehoeften als een dak boven hun hoofd, voldoende voeding, kleding, verzorgingsmiddelen en onderwijs (Duncan et al., 1998). Soms kunnen de ouders deze behoeften ook niet volledig vervullen, bijvoorbeeld omdat zij leven van een onzeker salaris of helemaal geen baan hebben. Gevolgen hiervan kunnen zijn dat het gezin afhankelijk is van sociale voorzieningen of er gekozen moet worden welke behoeften vervuld kunnen worden en welke niet (Isola et al., 2021).

De materiële jeugdomstandigheden zijn in dit onderzoek gebrekkig als mensen het gevoel hebben dat hun familie vroeger niet goed rond kon komen of niet voldoende financiële middelen had om alle basisbehoeften te vervullen. Deze vorm van opgroeien in armoede en onzekerheid kan een blijvende indruk achterlaten bij kinderen. Als de ouders de nodige investeringen niet kunnen maken voor hun kinderen, kan dit ertoe leiden dat de cognitieve en sociale vaardigheden niet volledig ontwikkeld worden (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Tilahun et al., 2021). Het achterblijven van deze ontwikkelingen kan vervolgens invloed hebben op de gezondheid, het gedrag en de prestaties van kinderen. De kans dat kinderen hun school afmaken daalt snel als het familie-inkomen daalt (Duncan et al., 1998; Brea-Martínez et al., 2023). Het wordt daardoor voor kinderen moeilijker om later als ze volwassen zijn aan een baan te komen met een hoger salaris dan hun ouders destijds hadden, waardoor de gebrekkige materiële omstandigheden moeilijk te ontgroeien zijn (Tilahun et al., 2021).

Kortom, kinderen die in armoede zijn opgegroeid, hebben zich tijdens hun jeugd op cognitief en sociaal vlak niet optimaal kunnen ontwikkelen, waardoor ze later minder kans hebben op een goede baan en meer kans op een leven in financiële onzekerheid. Dit leidt tot de tweede hypothese:

Hypothese 2: Mensen die in armoede zijn opgegroeid, ervaren nu ook meer bestaansonzekerheid

2.2.2 Gebrekkige materiële jeugdomstandigheden en laag politiek vertrouwen

Volgens de socialisatiehypothese van Inglehart (2018) worden in de kindertijd bepaalde normen en waarden gevormd, die voor de rest van het leven min of meer hetzelfde blijven. Mensen die in armoede leven, voelen zich onzeker over hun financiële situatie en streven naar meer financiële zekerheid. Dit doen ze door het stellen van prioriteiten aan wat ze het meest nodig hebben om rond te komen; ze hanteren materialistische waarden. Deze waarden bestaan uit het verkrijgen van meer financiële middelen en meer stabiliteit, zodat er meer garantie is dat basisbehoeften vervuld kunnen worden (Kasser et al., 2004; Inglehart, 2018).

Als kinderen in armoede opgroeien, zullen ze deze waarden ook meekrijgen en behouden voor de rest van hun leven, aangezien de vroege kinderjaren de tijden zijn waarin de financiële situatie die iemand ervaart het belangrijkste is en de meest blijvende indruk maakt (Duncan et al., 1998; Inglehart, 2018). Als deze kinderen dan eenmaal volwassen zijn geworden, zullen ze deze blijven streven naar de eerder genoemde financiële zekerheid.

Zoals beargumenteerd in paragraaf 2.2.1, hebben mensen die in armoede zijn opgegroeid, later ook een grotere kans om in financiële onzekerheid terecht te komen (Duncan et al., 1998; Tilahun et al., 2021; Guiaux et al., 2011). De kinderen waren namelijk afhankelijk van hun ouders, die niet de nodige investeringen hebben kunnen doen om een situatie te creëren waarin de kinderen

zichzelf volledig sociaal en cognitief konden ontwikkelen, waardoor ook de inkomensmobiliteit voor deze kinderen wordt beperkt (Tilahun et al., 2021). Wanneer deze kinderen uit arme gezinnen later in hun leven zelf in een situatie van financiële onzekerheid terecht zijn gekomen, worden hun vroeg ontwikkelde materialistische verlangens niet behartigd. Ze zullen hiervoor de politiek aankijken, omdat ze vinden dat deze problemen op maatschappelijk niveau opgelost moeten worden (Heaven, 1989). Zoals eerder naar voren is gekomen, zullen mensen die in financiële onzekerheid leven, de politiek minder vertrouwen omdat ze vinden dat de politiek volgens hen niet in staat is om die gewenste financiële zekerheid te garanderen (Wroe, 2015).

Kortom, het opgroeien in armoede kan ervoor zorgen dat kinderen bepaalde materialistische waarden ontwikkelen, die blijven bestaan in het volwassen leven. Als ze later wederom in een onzekere financiële situatie terechtkomen, waar een reële kans voor bestaat, zullen ze de verantwoordelijkheid voor het behartigen van deze materialistische waarden toeschrijven aan de huidige politiek. Als de politiek dat vervolgens niet voor elkaar kan krijgen zoals zij het wensen, zal het politieke vertrouwen dalen.

Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 3: Mensen die in armoede zijn opgegroeid, hebben minder politiek vertrouwen.

2.2.3 De schijnrelatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen

Zoals eerder beschreven hebben de materiële omstandigheden waarin kinderen opgroeien een grote impact op de rest van het leven. Dit kan later gevolgen hebben voor sociale en cognitieve ontwikkelingen, waardoor de kans groter is dat kinderen die in armoede zijn opgegroeid, later ook in bestaansonzekerheid terechtkomen. Daarnaast kan het opgroeien in armoede ervoor zorgen dat mensen bepaalde waarden opdoen en meenemen naar hun volwassen leven. Als de huidige politiek volgens hen de gewenste materialistische zekerheid niet kan garanderen, zal hun vertrouwen in de politiek dalen.

Het opgroeien in armoede kan dus zowel de huidige mate van ervaren bestaansonzekerheid verklaren als de lage mate van politiek vertrouwen. Als dit zo is, bestaat er geen causaal verband tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen, maar een schijnverband. De gebrekkige materiële jeugdstandigheden zijn de gezamenlijke oorzaak voor beide.

Dit leidt tot de laatste hypothese:

Hypothese 4: De relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen kan worden toegeschreven aan gebrekkige materiële jeugdstandigheden

2.3 Controlevariabelen

Het is voor dit onderzoek van belang om te controleren voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, omdat deze variabelen invloed kunnen hebben op zowel bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen.

2.3.1 Geslacht

Ten eerste zal er gecontroleerd worden voor geslacht, omdat uit de dataset alleen de zogeheten huishoudhoofden worden meegenomen. De huishoudhoofden zijn de mensen die het koop- of huurcontract van hun woning op hun naam hebben staan, of de mensen die binnen het huis het meest verdienen, als het contract op meerdere namen staat (LISS panel, 2023). Deze selectie is gedaan om ervoor te zorgen dat er geen respondenten in de analyse zitten die bij elkaar in huis wonen, omdat de respondenten dan afhankelijk van elkaar zijn, en dit kan de resultaten vertekenen. Aangezien de huishoudhoofden vooral mannen zijn, is het van belang om te controleren voor geslacht. Over het algemeen hebben vrouwen meer vertrouwen dan mannen in instituties als de politiek, en zal in deze data dus het politiek vertrouwen relatief laag zijn (McDermott & Jones, 2020; Schoon & Cheng, 2011).

2.3.2 Leeftijd

Ten tweede is het van belang om te controleren voor leeftijd, wederom omdat de huishoudhoofden zijn geselecteerd. In gezinssituaties zullen vooral de ouders aangewezen worden als huishoudhoofd, waardoor de gemiddelde leeftijd aan de hoge kant is. Ouderen zijn minder bestaansonzeker, omdat de kans bestaat dat de oudere respondenten geen jonge, thuiswonende kinderen meer hoeven te voeden, hypotheeklasten moeten betalen en een vast contract hebben of al met pensioen zijn. Ook kan leeftijd van invloed zijn op het politieke vertrouwen; oudere mensen tonen meer politieke participatie, wat te linken is aan een hogere mate van politiek vertrouwen (Bovens & Wille, 2008; Quaranta et al., 2021).

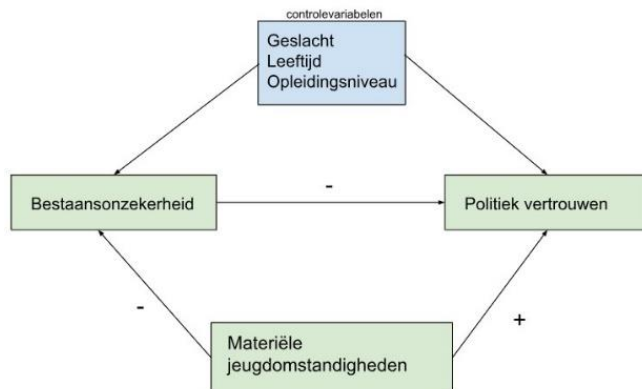
2.3.3 Opleidingsniveau

Ten derde wordt er gecontroleerd voor opleidingsniveau, omdat dit sterk samenhangt met zowel bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen. Mensen die een hogere opleiding hebben gevolgd, hebben een grotere kans op een zekere baan met een hoog inkomen, waardoor de kans dat zij in bestaansonzekerheid terechtkomen kleiner wordt. Bovendien hebben mensen met een hogere opleiding over het algemeen een hogere mate van politiek vertrouwen (Bornand & Klein, 2022; Schoon & Cheng, 2011) omdat zij over het algemeen meer democratische waarden hebben waar ook

de politieke instituties op zijn gebaseerd. Ook tonen mensen met een hogere opleiding meer politieke participatie, omdat zij meer sociaal kapitaal en sociale middelen hebben waardoor ze het gevoel hebben dat ze een grotere invloed kunnen uitoefenen op de beleidsvorming, wat het vertrouwen in de politiek verhoogt (Bornand & Klein, 2022; Ugur-Cinar et al., 2020).

Bovenstaande argumentatie en controlevariabelen leiden tot het volgende onderzoeksmodel:

Figuur 1: Het onderzoeksmodel

3. Methodes

3.1 Het LISS-panel

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data afkomstig van het LISS-panel. Dit staat voor *Longitudinal Internet studies for the Social Sciences*, en in dit panel zitten ongeveer 7500 individuen die samen een representatieve weerspiegeling zijn van de Nederlandssprekende bevolking van 16 jaar en ouder in Nederland (LISS Panel, 2023). Het LISS-panel is ontstaan in 2007, toen onderzoeksinstituut Centerdata in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een steekproef trok uit de inwoners van Nederland, bestaande uit 10.150 huishoudens (Scherpenzeel, 2009). Deze steekproef is willekeurig getrokken, en de mensen die Centerdata wilde bereiken, hebben een persoonlijke uitnodiging voor het LISS-panel gekregen op hun woonadres, bekend bij het CBS. Na deze brief werden alle inwoners van het woonadres via telefoon of een face-to-face gesprek gevraagd om te participeren in het LISS-panel (Scherpenzeel, 2009). De leden van het LISS-panel zijn dus random geselecteerd, er is geen sprake van zelf-selectie.

Van de 10.150 benaderde huishoudens zijn er in de voorbijgaande jaren meerdere huishoudens gestopt met het beantwoorden van de vragenlijsten. Ook zijn er later nog enkele oprissingen in de steekproef gedaan door middel van gestratificeerde steekproeftrekking. Dit is

gedaan om de representativiteit te vergroten voor categorieën waar in eerste instantie een hoge non-respons was op de uitnodiging voor het panel. Inmiddels zijn er ongeveer 5000 huishoudens overgebleven bestaande uit ongeveer 8000 individuen die nog actief zijn in het beantwoorden van de vragenlijsten (LISS Panel, 2023).

De leden van het LISS-panel krijgen elke maand verschillende vragenlijsten, die ze in hun eigen tijd kunnen invullen. Gemiddeld besteden de respondenten hier in totaal 60 minuten per maand aan, en ze krijgen voor elke ingevulde vragenlijst een beloning van ongeveer 10 euro (Scherpenzeel, 2009). Inwoners die geen internet of computer thuis hebben, kunnen ook uitgenodigd worden voor het LISS-panel, en krijgen een simPC om de vragen te beantwoorden (LISS Panel, 2023). Hierdoor worden ook de mensen die voor online onderzoeken vaak over het hoofd gezien worden, meegenomen in de steekproef, en wordt de representativiteit vergroot.

3.2 Vragenlijsten

De leden van het LISS-panel vullen sinds 2007 elke maand één of meerde vragenlijsten in, en zo is er een database van meer dan driehonderd vragenlijsten (LISS Panel, 2023). Dit kunnen eenmalige vragenlijsten zijn waarin respondenten bijvoorbeeld gevraagd worden naar meningen over politieke, maatschappelijke of culturele onderwerpen. Ook kunnen het longitudinale onderzoeken zijn, waarbij respondenten verdeeld over een aantal jaar meerdere malen dezelfde vragenlijst invullen over bijvoorbeeld kindwensen, gezondheid of vrijetijdsbesteding.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van vier verschillende vragenlijsten. Ten eerste de vragenlijst 'Achtergrondvariabelen'. Deze vragenlijst wordt elke maand ingevuld door de deelnemers om de belangrijkste kenmerken up-to-date te houden. Uit deze vragenlijst zijn voor dit onderzoek de kenmerken geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en huishoudhoofd (wel of niet) gebruikt, die de leden in juli 2019 hebben ingevuld.

Ten tweede is de vragenlijst 'Income' gebruikt, om de ervaren bestaansonzekerheid te meten. Deze vragenlijst is in juni en juli 2019 ingevuld door respondenten van 16 jaar en ouder. Er worden vragen gesteld over inkomen van mensen, maar ook over hun mening over hun eigen financiële situatie en hoe ze denken over de economie in Nederland. In totaal is de vragenlijst naar 6129 mensen gestuurd, en 4860 mensen hebben hem volledig ingevuld.

Ten derde is de vragenlijst 'Political and Social Attitudes' gebruikt om het politieke vertrouwen te meten voor dit onderzoek. Deze vragenlijst is afgenomen in januari 2020. In deze vragenlijst werden mensen gevraagd naar hun houding ten opzichte van politiek en hun meningen over maatschappelijke onderwerpen. De vragenlijst is gestuurd naar 2935 mensen van 18 jaar en ouder, en is voltooid door 2154 mensen.

Tot slot is de vragenlijst 'Life History' gebruikt om de materiële jeugdsituatie te onderzoeken. Deze vragenlijst gaat over de familiesituatie in de jeugd, en is afgenomen in juli en augustus 2012 door respondenten van 16 jaar en ouder. In totaal was de vragenlijst naar 6271 mensen gestuurd, waarvan 5231 hem compleet hebben ingevuld.

3.3 Respondentenselectie en non-response

Voordat er gekeken kan worden naar de antwoorden van de respondenten op de geschikte variabelen, is het van belang om een bepaalde selectie te maken uit de respondenten. Ten eerste wordt er in dit onderzoek alleen gekeken naar de huishoudhoofden. Dit zijn de respondenten die het koop- of huurcontract van het huis waar ze in wonen op hun naam hebben staan. Als dit meerdere mensen zijn, is degene met het hoogste inkomen het huishoudhoofd. Deze selectie wordt gemaakt om de afhankelijkheid tussen de respondenten te verminderen. Hiervoor wordt de variabele *positie* van de vragenlijst 'Achtergrondvariabelen' gebruikt. De respondenten die op deze vraag 1=huishoudhoofd hebben geantwoord, worden meegenomen in dit onderzoek. In de totale dataset zijn dit er 4299.

Bovendien is het van belang dat alle respondenten in dit onderzoek de gewenste vragenlijsten die hierboven zijn beschreven hebben ingevuld. De respondenten die deze vragenlijsten hebben ontvangen, hebben op één van de eerste vragen een score die correspondeert met de maand en het jaar waarin ze de vragenlijst hebben ontvangen. Deze scores zijn gebruikt om de respondenten die de gewenste vragenlijsten niet hebben ontvangen eruit te filteren. Na deze selectie blijven er nog 716 respondenten over.

In bijlage 1 zijn de verdelingen van de gebruikte vragen te zien. Hier is te zien wat de respondenten geantwoord hebben op de vragen die gebruikt worden om de concepten te meten. Ook is in die verdelingen te zien dat niet elke vraag door evenveel respondenten is ingevuld; er is sprake van non-response. Bij de vragen waarmee het politieke vertrouwen werd gemeten was er bij elke vraag maar één missende waarde, dit is een respondent die wel de vragenlijst heeft gekregen maar niet de vragen heeft beantwoord. Bij de vragen over bestaansonzekerheid waren er iets meer missende waarden, dit kan komen doordat er bij twee van deze vragen de antwoordoptie 'weet ik niet' was. Dit is een veilige optie om te kiezen voor respondenten die niet weten hoe tevreden ze zijn met hun financiële situatie of hoe hun toekomstige financiële eruit zal zien, of geen antwoord willen geven op deze vragen. De vragen over materiële jeugdromstandigheden zijn ook niet door elke respondent die de vragenlijsten heeft gekregen ingevuld. Bij de ene vraag zijn er een aantal mensen die geen antwoord hebben gegeven, en bij de andere vraag was ook de optie 'weet ik niet'. Net als bij huidige financiële omstandigheden kan het voor mensen moeilijk zijn om aan te geven hoe hun

financiële situatie er in hun jeugd uit zag. Daarom is ook bij deze vraag de optie ‘weet ik niet’ een aantal keer gekozen.

Voor de uiteindelijke analyse is nog een filter gebruikt, om de respondenten die niet elke vraag beantwoord hebben en de respondenten die ‘weet ik niet’ hebben geantwoord, eruit te filteren. Hierdoor zijn er geen missende waarden in de analyse, en blijven er nog 617 geldige cases over. In bijlage 2 zijn de verdelingen van de uiteindelijke variabelen te zien, met dit filter.

3.4 Operationalisatie

In dit onderzoek is *politiek vertrouwen* de afhankelijke variabele. De variabelen *bestaansonzekerheid*, *materiële jeugdsituatie*, *geslacht*, *leeftijd* en *opleidingsniveau* zijn onafhankelijke variabelen. Hierbij dient *materiële jeugdsituatie* als een schijnmakende variabele en dienen de variabelen *geslacht*, *leeftijd* *opleidingsniveau* als controlevariabelen. In Bijlage 1 staan per variabele uitgebreid de oorspronkelijke vragen en de bewerkingen. Hieronder worden de operationalisaties van de variabelen kort besproken.

3.4.1 Politiek vertrouwen

Het politieke vertrouwen werd gedefinieerd als de mate waarin mensen het gevoel hebben dat ze op politieke instituties kunnen rekenen voor het erkennen van hun problemen en het bedenken en uitvoeren van een passend beleid dat hun problemen op kan lossen (Rosema et al., 2011; Dalton, 2005, Hetherington, 1998).

Voor de variabele *politiek vertrouwen* zijn daarom meerdere politieke instituties meegenomen waarbij respondenten hun mate van vertrouwen konden aangeven. De overkoepelende vraag voor deze variabele is ‘Hoeveel vertrouwen hebt u in de volgende instellingen of personen?’ waarbij respondenten op een 5-puntsschaal konden antwoorden. Een score van 1 betekende *helemaal geen vertrouwen* en een score van 10 betekende *heel veel vertrouwen*. Om de variabele *politiek vertrouwen* te maken is het gemiddelde berekend van het vertrouwen in politici, de politiek, de Tweede Kamer, de regering en de overheid (*Cronbach's Alpha* = 0,95). De hoge Cronbach's Alpha geeft aan dat deze items samen een betrouwbare schaal vormen om het politieke vertrouwen van de respondenten te meten.

3.4.2 Bestaansonzekerheid

Bestaansonzekerheid is eerder gedefinieerd als de mate waarin individuen ontevreden of onzeker zijn over hun huidige of toekomstige financiële situatie of het gevoel hebben dat ze nu of in de toekomst hun familie niet van basisbehoeften kunnen voorzien (Dornitz & Manski, 1997; Rohde et al., 2016). De variabele *bestaansonzekerheid* bestaat uit drie vragen, die allemaal passen bij deze subjectieve definitie van het concept.

De twee vragen ‘Hoe tevreden bent u over uw financiële situatie?’ en ‘Kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven hoe moeilijk of gemakkelijk u kunt rondkomen van het inkomen van uw huishouden?’ gaan over hoe tevreden de respondenten zijn met hun financiële situatie en in hoeverre hun basisbehoeften voorzien kunnen worden. De vragen werden allebei gemeten met een 10-puntsschaal, waarbij een score van 1 respectievelijk *helemaal niet tevreden* over de financiële situatie en *zeer moeilijk* rondkomen betekende. Een score van 10 betekende respectievelijk *helemaal tevreden* en *zeer makkelijk* rondkomen. Om ervoor te zorgen dat een hoge score op *bestaansonzekerheid* daadwerkelijk een hoge mate van ervaren bestaansonzekerheid betekent, zijn deze twee variabelen gespiegeld.

De derde vraag die is toegevoegd aan de variabele *bestaansonzekerheid* luidt ‘Verwacht u dat uw financiële situatie de komende 12 maanden zal verbeteren of verslechteren?’. Deze vraag gaat over het toekomstige aspect van de definitie van bestaansonzekerheid. Bij deze vraag hoorde een 5-puntsschaal, waarbij 1 = zal sterk verbeteren, en 5 = zal sterk verslechteren. Deze vraag is uitgerekt tot een 10-puntsschaal. Vervolgens zijn de drie vragen bij elkaar opgeteld en door 3 gedeeld om de gemiddelde score te berekenen (*Cronbachs Alpha* = 0,71).

De variabele *bestaansonzekerheid* is dus een variabele op een 10-puntsschaal, waarbij een hoge score een hoge mate van bestaansonzekerheid betekent. Voor een schaal van drie items is een Cronbachs Alpha van 0,71 goede score om er vanuit te gaan dat deze drie items consistent en betrouwbaar zijn in het meten van hetzelfde concept.

3.4.3 Materiële jeugdromstandigheden

De materiële jeugdromstandigheden zijn in dit onderzoek gebrekkig als mensen het gevoel hebben dat hun familie vroeger niet goed rond kon komen en niet voldoende financiële middelen had om alle basisbehoeften te vervullen (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Duncan et al., 1998; Tilahun et al., 2021). Voor de variabele *materiële jeugdromstandigheden* is daarom het gemiddelde berekend van twee vragen. Ten eerste de vraag ‘hoe zou u de materiële situatie van het gezin waarin u toen woonde omschrijven?’ Respondenten konden hier op een 5-puntsschaal antwoorden, waarbij 1 = arm, en 5 = zeer welgesteld. De tweede vraag die voor deze variabele is gebruikt luidt: ‘Hoe goed kon dit gezin

destijds meestal rondkomen?’ waarbij 1 = zeer moeilijk en 5 = zeer makkelijk. Het ging bij deze vragen om de periode waarin de respondent 10 jaar oud was, indien die het hele leven bij zijn of haar biologische of adoptieouders heeft gewoond. Van deze twee vragen is het gemiddelde berekend, zodat de uiteindelijke variabelen uit vijf categorieën bestaat. Een lage score staat voor gebrekkige materiële jeugdstandigheden, en een hoge score voor ruime materiële jeugdstandigheden (*Cronbach's Alpha* = 0,84).

3.4.4 Controlevariabelen

Ten eerste wordt er gecontroleerd voor geslacht. Bij deze vraag konden respondenten kiezen uit twee opties, waarbij 1 = man en 2 = vrouw. Om in de analyse deze variabele makkelijker te kunnen interpreteren is deze variabele gehercodeerd tot 0 = man en 1 = vrouw.

Ten tweede wordt er gecontroleerd voor leeftijd. Deze variabele is continu, de vraag was een open vraag waarbij respondenten zelf een numerieke waarde in konden vullen.

Tot slot wordt er gecontroleerd voor opleidingsniveau. Hiervoor is de variabele *op/cat* gebruikt, respondenten moesten hierbij aangeven wat hun hoogst behaalde opleiding was. De antwoordopties zijn de categorieën die ook in het CBS worden gehanteerd: 1 = basisonderwijs, 2 = vmbo, 3 = havo/vwo, 4 = mbo, 5 = hbo, 6 = wo.

3.5 Analyseopzet

In dit onderzoek wordt er onderzocht of er sprake is van een schijnrelatie tussen ervaren bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen, die kan worden toegeschreven aan materiële jeugdstandigheden. Dit is gedaan aan de hand van vier hypothesen, die worden getoetst met drie multiële regressiemodellen.

Eerst werd model 1a geschat, met als afhankelijke variabele *politiek vertrouwen* en de controlevariabelen. Van dit model is af te lezen welke invloed geslacht, leeftijd en opleidingsniveau hebben op de mate van politiek vertrouwen.

De eerste hypothese luidt als volgt: *‘mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, hebben minder politiek vertrouwen.’* Deze hypothese werd getoetst aan de hand van model 1b, waar naast de controlevariabelen ook de onafhankelijke variabele *bestaansonzekerheid* aan werd toegevoegd. Op deze manier kan de invloed van de ervaren bestaansonzekerheid op de mate van politiek vertrouwen worden bekeken.

De tweede hypothese luidt *‘Mensen die in armoede zijn opgegroeid, ervaren nu ook meer bestaansonzekerheid’* en werd getoetst aan de hand van model 2. Bij dit model was *bestaansonzekerheid* de afhankelijke variabele, en werden eerst de controlevariabelen toegevoegd

om te controleren wat hun invloed is op de ervaren bestaansonzekerheid (model 2a). Vervolgens werd in model 2b de variabele *materiële jeugdstandigheden* toegevoegd, om te kijken wat de invloed van het opgroeien in armoede is op de huidige bestaansonzekerheid.

De derde hypothese luidt *'mensen die in armoede zijn opgegroeid, hebben minder politiek vertrouwen'*. Voor deze hypothese werd nog een nieuw model geschat, model 3. In dit model is politiek vertrouwen wederom de afhankelijke variabele, en wordt naast de controlevariabelen ook *materiële jeugdstandigheden* toegevoegd. Op deze manier kan het directe effect van materiële jeugdstandigheden op de mate van politiek vertrouwen gemeten worden, zonder te controleren voor bestaansonzekerheid, maar wel gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

Tot slot werd hypothese 4 getoetst, deze luidt als volgt: *'Het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen kan worden toegeschreven aan gebrekkige materiële jeugdstandigheden'*. Voor deze hypothese werden model 1,2 en 3 met elkaar vergeleken, om te kijken of het negatieve effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen kan worden verklaard doordat deze een gezamenlijke oorzaak hebben; gebrekkige materiële jeugdstandigheden.

4. Resultaten

In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten besproken van de van de verschillende analyses die zijn uitgevoerd. Er wordt gekeken hoe de gebruikte variabelen zijn verdeeld en hoe de variabelen samenhangen. Daarna worden de assumpties en uitbijters gecontroleerd, en vervolgens worden er drie multi-pele regressieanalyses uitgevoerd om de hypothesen te toetsen.

4.1 Beschrijvende statistieken

4.1.1 Univariate statistieken

In tabel 1 zijn de univariate statistieken te zien van de variabelen die gebruikt worden in dit onderzoek. De resultaten zijn tot stand gekomen nadat de juiste vragenlijsten en de huishoudhoofden zijn geselecteerd en de missende waarden uit de data zijn gehaald. In paragraaf 3.3 is besproken hoe en waarom dit zo gedaan is.

Tabel 1 – Gemiddelde, standaarddeviatie, minimum, maximum en kwartielen van de variabelen in de analyse (N=617)

Variabele	Gemiddelde (SD) of percentage	Minimum	Q1	Mediaan	Q3	Maximum
Politiek vertrouwen	3,47 (1,04)	1	3	3,60	4	6,80
Bestaansonzekerheid	3,73 (1,30)	1	3	3,67	4,33	9,67
Materiële jeugdstandigheden	2,92 (,79)	1	2,50	3	3,50	5
Geslacht 0 = man 1 = vrouw	68,6% man 31,4% vrouw					
Leeftijd	63,08 (12,79)	29	55	65	72	93
Opleidingsniveau (6 categorieën)	3,77 (1,46)	1	2	4	5	6

In de tabel is ten eerste te zien dat er sprake is van een matig vertrouwen in de politiek. Het gemiddelde is 3,47 op een schaal van 1 tot en met 7, wat laat zien dat het vertrouwen niet per se heel hoog of heel laag is. Wel is te zien dat 75% van de mensen een score onder de 4 hebben, wat betekent dat de meeste mensen weinig tot gemiddeld vertrouwen hebben in de politiek. Het maximum van 6,80 laat zien dat er niemand was die in alle gemeten instituties volledig vertrouwen had, daarentegen laat het minimum van 1 zien dat er wel mensen waren die in alle gemeten instituties helemaal geen vertrouwen hadden.

Er is daarnaast geen sprake van een hoge mate van bestaansonzekerheid, te zien aan het lage gemiddelde van 3,73 (SD=1,30) op een schaal van 1 tot en met 10. 75% van de respondenten heeft een score lager dan 4,33; wat aangeeft dat er maar weinig mensen zijn die een hoge mate van bestaansonzekerheid ervaren.

Verder geven veel mensen aan dat ze in gemiddelde materiële omstandigheden zijn opgegroeid. Het gemiddelde van 2,92 en de standaarddeviatie van 0,79 geven aan dat de meeste mensen zich rond het middelpunt van 3 op een schaal van 1 tot en met 5 bevinden. Er zijn niet veel mensen in extreem gebrekkige of welvarende omstandigheden opgegroeid.

Opvallend is dat er veel meer mannen (68,6%) dan vrouwen (31,4%) in de steekproef zitten, en ook de leeftijd is met een gemiddelde van 63,08 aan de hoge kant. Van de respondenten is 75% ouder dan 55 jaar oud. Dit komt doordat er geselecteerd is voor huishoudhoofden, dit zijn vooral mannen en oudere mensen. Voor opleidingsniveau geldt dat de respondenten redelijk gelijk verdeeld zijn over de 6 categorieën. Het minimum van 1 en het maximum van 6 laten zien dat er zowel mensen

in de analyse zitten die de basisschool hebben afgerond als laatste opleiding als mensen met een universitair diploma. De meeste mensen in de steekproef hebben een hbo-opleiding afgerond.

4.1.2 Bivariate statistieken

In onderstaande tabel staan de correlaties tussen alle variabelen die gebruikt worden voor de analyse.

Tabel 2 – Correlaties tussen de variabelen die zijn opgenomen in de analyse (N=617)

	1	2	3	4	5	6
1. Politiek vertrouwen	-	-,290**	,097*	,032	-,051	,148**
2. Bestaansonzekerheid		-	-,099*	,196**	,042	-,208**
3. Materiële jeugdomstandigheden			-	,020	-,221**	,163**
4. Geslacht				-	-,056	-,045
5. Leeftijd					-	-,246**
6. Opleidingsniveau						-

*significant met $p < 0.05$; ** significant met $p < 0.01$

In tabel 2 is ten eerste te zien dat mensen die bestaansonzekerheid ervaren, een lage mate van vertrouwen in de politiek hebben ($r = -,290$; $p < ,001$). Deze correlatie is redelijk hoog, en in lijn met de verwachtingen uit de theorie. Ook mensen die in ruime materiële omstandigheden zijn opgegroeid, hebben meer vertrouwen in de politiek ($r = ,097$; $p < ,005$). Mensen die in gebrekkige materiële omstandigheden zijn opgegroeid, geven vaker aan nu ook bestaansonzekerheid te ervaren ($r = -,099$; $p < ,001$). Echter, de twee correlaties van materiële jeugdomstandigheden met zowel politiek vertrouwen als bestaansonzekerheid zijn erg laag, dus deze samenhang is niet heel sterk.

Verder valt op dat het opleidingsniveau van mensen een grote rol speelt, te zien aan de redelijk sterke en significante correlaties tussen opleidingsniveau en de andere variabelen. Zo bestaat er een redelijk sterke samenhang tussen bestaansonzekerheid en opleidingsniveau ($r = -,208$; $p < ,001$). Mensen die een hogere opleiding hebben afgerond, ervaren nu minder bestaansonzekerheid. Daarnaast hebben mensen met een hogere opleiding meer vertrouwen in de politiek ($r = ,148$; $p < ,001$). Ook behalen mensen die in ruime omstandigheden zijn opgegroeid een hogere opleiding als ze eenmaal volwassen zijn ($r = ,163$; $p < ,001$).

Er zijn geen grote opvallende verschillen te zien tussen mannen en vrouwen. De correlaties met politiek vertrouwen ($r=,032$) en materiële jeugdstandigheden ($r=,020$) zijn erg klein, en niet significant. Wel blijkt dat vrouwen significant meer bestaansonzekerheid ervaren dan mannen ($r=,196$; $p<,001$).

De negatieve correlatie tussen leeftijd en politiek vertrouwen laat zien dat mensen met een hogere leeftijd minder vertrouwen hebben in de politiek ($r=-,051$). Dit gaat tegen de eerder genoemde verwachtingen in dat oudere mensen juist meer vertrouwen zouden hebben in de politiek. Tot slot laat de redelijk hoge correlatie tussen leeftijd en materiële jeugdstandigheden zien dat hoe ouder mensen zijn, hoe gebrekiger de omstandigheden waren waarin mensen zijn opgegroeid ($r=-,221$; $p<,001$).

4.2 Modevaluatie

Om de hypothesen te toetsen worden er drie multiële regressieanalyses uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn te zien in tabel 3, 4 en 5 en uitgebreider in bijlage 2. Ten eerste wordt model 1 geschat met politiek vertrouwen als afhankelijke variabele. In model 1a zijn daar alleen de controlevariabelen aan toegevoegd om te kijken wat voor effect deze variabelen hebben op de mate van politiek vertrouwen. Daarna wordt in model 1b bestaansonzekerheid daar aan toegevoegd om hypothese 1 te toetsen, en in model 1c ook materiële jeugdstandigheden om hypothese 4 te toetsen.

In model 2 is bestaansonzekerheid de afhankelijke variabele. In model 2a wordt eerst gekeken naar de invloed van de controlevariabelen op bestaansonzekerheid. In model 2b komt daar materiële jeugdstandigheden bij. Dit model wordt gebruikt om hypothese 2 en 4 te toetsen.

Tot slot wordt model 3 geschat, met politiek vertrouwen als afhankelijke variabele, de controlevariabelen en materiële jeugdstandigheden, om hypothese 3 te toetsen.

Voordat de uitkomsten van deze regressieanalyses geïnterpreteerd kunnen worden en er uitspraken gedaan kunnen worden over de hypothesen, wordt er eerst gekeken naar de modelfit en worden de assumpties en uitbijters gecontroleerd. Een uitgebreide beschrijving hiervan is te zien in bijlage 3.

4.2.1 Modelfit

In tabel 3 is de modelfit van model 1 te zien. Ten eerste laat de $R^2_{adjusted}$ zien dat model 1a met alleen de controlevariabelen een klein deel van de variantie in politiek vertrouwen kan verklaren ($R^2_{adjusted}=,019$). In model 1b wordt ook bestaansonzekerheid toegevoegd, wat ervoor zorgt dat de $R^2_{adjusted}$ een beetje stijgt ($R^2_{adjusted}=,095$). Dit model is beter in het verklaren van de variantie in politiek vertrouwen dan model 1a ($F_{change}(1, 612)=52,458$; $p<0,001$). De significante F_{change} laat zien

dat het model met bestaansonzekerheid een betere voorspelling kan maken in de mate van politiek vertrouwen dan het model met alleen de controlevariabelen. Tot slot wordt bij model 1c ook de variabele materiële jeugdomstandigheden toegevoegd. Het model wordt hierdoor echter niet veel beter. De $R^2_{adjusted}$ stijgt nauwelijks, deze gaat naar 0,096.

In tabel 4 is de modelfit van model 2 te zien, met bestaansonzekerheid als afhankelijke variabele. In model 2a zitten alleen de controlevariabelen, deze kunnen een klein deel van de variantie in bestaansonzekerheid verklaren ($R^2_{adjusted}=,073$). Als hier vervolgens in model 2b de variabele materiële jeugdomstandigheden aan toe wordt gevoegd, wordt het model niet significant beter ($F_{change}(1, 612)=3,389; p=0,066$).

Model 3 bestaat uit de afhankelijke variabele politiek vertrouwen en de controlevariabelen en materiële jeugdomstandigheden als onafhankelijke variabelen. De modelfit hiervan is te zien in tabel 5. Hier is te zien dat dat dit model zonder bestaansonzekerheid maar een klein deel van de variantie in politiek vertrouwen kan verklaren ($R^2_{adjusted}=,023$).

Materiële jeugdomstandigheden lijkt dus niet een goede voorspeller voor zowel de mate van politiek vertrouwen als de ervaren bestaansonzekerheid, aangezien de modelfit van model 1 en 2 laten zien dat de modellen niet veel beter worden als deze variabele wordt toegevoegd, en model 3 weinig variantie kan verklaren.

4.2.2 Assumpties, multicollineariteit en uitbijters

Een uitgebreide analyse van alle assumpties, multicollineariteit en de uitbijters is te vinden in bijlage 3, in deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen besproken.

Ten eerste wordt er gekeken naar of de waarnemingen in de analyse onafhankelijk van elkaar zijn. Dit is in dit onderzoek het geval, omdat er geselecteerd is voor huishoudhoofden. Hierdoor zit van elk huishouden maximaal één iemand in de analyse, waardoor de cases niet onderling afhankelijk van elkaar zijn. Voor de lineariteit is er gekeken naar de residual plots van beide regressieanalyses. Hieruit is gebleken dat er geen schending is van deze assumptie, omdat de residuen evenredig rond de nullijn verdeeld liggen. Daarentegen zijn de residuen van beide analyses niet helemaal normaal verdeeld, te zien in PP-plots en histogrammen van de residuen. Dit kan ervoor zorgen dat de resultaten van de regressieanalyses licht vertekend worden. Tot slot is de assumptie van homoscedasticiteit licht geschonden voor model 1, er is daar een kleine afwijking van de nullijn te zien in het residual plot. Bij model 2 is dit niet het geval.

Om te controleren of de onafhankelijke variabelen niet te veel onderlinge samenhang vertonen, wordt er gekeken naar de VIF-scores in de regressieanalyses. De VIF-scores van beide modellen zijn allemaal erg laag, er is dus geen sprake van multicollineariteit.

Om te controleren of er uitbijters of invloedrijke punten in de analyse zitten, wordt er gekeken naar de gestandaardiseerde residuen, de Cook's Distance, Leverage en DFFIT. Op geen van deze waarden waren er cases die een groot probleem veroorzaakten, de meest extreme cases zijn in bijlage 3 te vinden. Om te controleren of deze cases een grote invloed hebben op de analyse, is de analyse ook uitgevoerd zonder deze cases. Dit zorgde niet voor grote, significante verschillen.

4.3 Hypothesetoetsing

Voor de analyse worden de eerder genoemde modellen gebruikt. Als eerste wordt model 1 geschat, met *politiek vertrouwen* als afhankelijke variabele. Hiervan zijn de resultaten te zien in tabel 3.

Tabel 3: resultaten van de regressieanalyse van model 1 met *politiek vertrouwen* als afhankelijke variabele (N=617)

	Model 1a		Model 1b		Model 1c	
	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>
Intercept	3,108 (,269)	<,001	4,075 (,291)	<,001	3,820 (,347)	<,001
Geslacht (0=man 1=vrouw)	,086 (,089)	,338	,207 (,088)	,019	,203 (,088)	,020
Leeftijd	-,001 (,003)	0,768	-,001 (,003)	,783	-,001 (,003)	,986
Opleidingsniveau	,104 (,029)	<,001	,064 (,029)	,026	,060 (,029)	,038
Bestaansonzekerheid			-,230 (,032)	<,001	-,227 (,032)	<,001
Materiële jeugdstandigheden					,071 (,052)	,177
<i>R</i> ² Adjusted	,019		,095		,096	
<i>F</i> change	4,959	,002	52,458	<,001	1,824	,177
<i>N</i>	617		617		617	

De eerste hypothese luidt “mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, hebben minder politiek vertrouwen”, en kan getoetst worden aan de hand van model 1. Het is hiervoor belangrijk om eerst naar model 1a te kijken, waar naast de afhankelijke variabele *politiek vertrouwen* alleen de controlevariabelen in zitten.

De positieve helling van geslacht laat zien dat vrouwen meer vertrouwen in de politiek hebben dan mannen ($b=,086$; $p=,338$). Echter, deze helling is erg klein en niet significant. Ook leeftijd lijkt geen grote rol te spelen in de mate van politiek vertrouwen ($b=-,001$; $p=,768$). De derde controlevariabele *opleidingsniveau* speelt een grotere rol in het politieke vertrouwen ($b=,104$; $p<,001$). Mensen die een hogere opleiding hebben afgerond hebben meer vertrouwen in de politiek dan mensen die een basisschool- of middelbare schooldiploma hebben.

Voor hypothese 1 kan worden gekeken naar model 1b, waar ook de variabele *bestaansonzekerheid* aan is toegevoegd. Aan de hand van de hypothese is de verwachting dat de helling van *bestaansonzekerheid* negatief is, en dat is ook het geval ($b=-,230$; $p<,001$). Een hogere score op bestaansonzekerheid gaat dus samen met een lage mate van politiek vertrouwen. Al met al wordt hypothese 1 ondersteund door de data; mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, hebben minder vertrouwen in de politiek.

Hypothese 2 luidt als volgt “mensen die in armoede zijn opgegroeid, ervaren nu ook meer bestaansonzekerheid” en wordt getoetst aan de hand van model 2. De resultaten hiervan zijn te zien in tabel 4.

Tabel 4: resultaten van de regressieanalyse van model 2 met bestaansonzekerheid als afhankelijke variabele (N=617)

	Model 2a		Model 2b	
	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>
Intercept	4,202 (,328)	<,001	4,619 (,398)	<,001
Geslacht (0=man 1=vrouw)	,525 (,109)	<,001	,528 (,109)	<,001
Leeftijd	,000 (,004)	,915	-,001 (,004)	,811
Opleidingsniveau	-,176 (,036)	<,001	-,169 (,036)	<,001
Materiële jeugdomstandigheden			-,122 (,066)	,066
<i>R</i> ² Adjusted		,073		,077
<i>F</i> change	17,269	<,001	3,389	,066
<i>N</i>		617		617

Om de invloed van materiële jeugdomstandigheden op ervaren bestaansonzekerheid te kunnen toetsen, is het belangrijk om eerst te kijken naar de invloed van de controlevariabelen op bestaansonzekerheid. Dit is te zien in model 2a. Ten eerste valt op dat vrouwen meer bestaansonzekerheid ervaren dan mannen ($b=,525$; $p<,001$). Deze helling is redelijk groot, en

significant. Er bestaan dus grote verschillen in de mate van bestaansonzekerheid tussen mannen en vrouwen. Leeftijd heeft daarentegen geen grote invloed op bestaansonzekerheid ($b=,000$; $p=,915$). Wederom heeft de opleiding die mensen hebben afgerond wel invloed; mensen met een hogere opleiding ervaren minder bestaansonzekerheid ($b=-,176$; $p<,001$).

Voor hypothese 2 wordt gekeken naar model 2b. Dit model bevat wederom de controlevariabelen, en hier is *materiële jeugdomstandigheden* aan toegevoegd. De negatieve helling laat zien dat mensen die in ruime materiële omstandigheden zijn opgegroeid, nu minder bestaansonzekerheid ervaren, en mensen die gebrekkige materiële jeugdomstandigheden hebben gekend, ervaren nu meer bestaansonzekerheid ($b=-,122$; $p=,066$). De variabele heeft geen grote invloed op de ervaren bestaansonzekerheid, aangezien de helling niet erg groot is en niet significant.

Uit de resultaten blijkt bovendien dat een man van gemiddelde leeftijd (63 jaar) en een mbo-opleiding, die in ruime materiële omstandigheden is opgegroeid, gemiddeld een halve punt minder bestaansonzekerheid ervaart (schaal van 1-10) dan iemand met dezelfde kenmerken maar een gebrekkige materiële jeugd¹. Dit is een matig verschil, gezien de schaal waarop bestaansonzekerheid wordt gemeten.

Er kan dus geconcludeerd worden dat hypothese 2 niet wordt ondersteund door de data; mensen die in armoede zijn opgegroeid ervaren niet meer bestaansonzekerheid.

Hypothese 3 luidt als volgt: “mensen die in armoede zijn opgegroeid, hebben minder politiek vertrouwen”. Voor deze hypothese wordt nog een klein model geschat, om het directe effect van materiële jeugdomstandigheden op politiek vertrouwen te bekijken, zonder dat er gekeken wordt naar bestaansonzekerheid. De resultaten hiervan zijn te zien in tabel 5.

¹ Bestaansonzekerheid (man, 63 jaar, mbo, gebrekkige materiële jeugdomstandigheden) = $4,619 - 0,001 \times 63 - 0,122 = 3,927$
Bestaansonzekerheid (man, 63 jaar, mbo, ruime materiële jeugdomstandigheden) = $4,619 - 0,001 \times 63 - 0,122 \times 5 = 3,439$

Tabel 5: resultaten van de regressieanalyse van model 3 met politiek vertrouwen als afhankelijke variabele (N=617)

Model 3		
	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>
Intercept	2,771 (.326)	<,001
Geslacht (0=man 1=vrouw)	,083 (.089)	,350
Leeftijd	,000 (.003)	,960
Opleidingsniveau	,098 (.029)	<,001
Materiële jeugdomstandigheden	,098 (.054)	,070
<i>R</i> ² Adjusted	,023	
<i>F</i> change	4,554	,001
<i>N</i>	617	

In tabel 5 is te zien dat de invloed van materiële jeugdomstandigheden op politiek vertrouwen niet erg groot is ($b=,098$; $p=,070$). De helling is positief, zoals verwacht vanuit de theorie. Mensen die in ruime materiële omstandigheden zijn opgegroeid, hebben meer vertrouwen in de politiek dan mensen die gebrekkige materiële jeugdomstandigheden hebben gekend. Echter, dit effect is erg klein en niet significant. Daarbij laat de modelfit van model 3 zien dat materiële jeugdomstandigheden niet veel van de variantie in politiek vertrouwen kan verklaren, maar 2,3%.

Om te kijken of materiële jeugdomstandigheden meer variantie kan verklaren in politiek vertrouwen dan alleen de controlevariabelen, kan model 3 vergeleken worden met model 1a. Hieruit blijkt dat enkel de controlevariabelen 1,9% van de variantie in politiek vertrouwen kunnen verklaren ($R^2_{\text{a}}=,019$). Een stijging van 0,4% door materiële jeugdomstandigheden is niet veel.

Al met al wordt hypothese 3 niet ondersteund door de data; mensen die in armoede zijn opgegroeid, hebben niet minder politiek vertrouwen.

Hypothese 4 is opgesteld om te concluderen of er sprake is van een schijnrelatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen. De hypothese luidt: “het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen kan worden toegeschreven aan gebrekkige materiële jeugdomstandigheden”.

Ten eerste wordt er gekeken naar de helling van *bestaansonzekerheid* in model 1b en 1c. Aan de hand van de hypothese is de verwachting dat deze helling kleiner wordt na het toevoegen van *materiële jeugdomstandigheden*. Dit is wel het geval, de helling van *bestaansonzekerheid* gaat van $b=-,230$ naar $b=-,227$. Deze verkleining is het gevolg van het toevoegen van materiële

jeugdromstandigheden, die een deel van de verklaring van politiek vertrouwen overneemt. Echter, dit verschil tussen de hellingen is erg klein, en de helling van materiële jeugdromstandigheden in model 1c is klein en niet significant ($b=,071; p=,177$). Ook de *Fchange* laat zien dat het model met materiële jeugdromstandigheden niet veel beter is dan het model zonder materiële jeugdromstandigheden ($Fchange(1, 611)=1,824; p=,177$).

Bovendien is het belangrijk om te kijken naar voorgaande hypothesen, om te kunnen concluderen of er sprake is van een schijnverband tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen. Uit de toetsen van hypothesen 2 en 3 bleek dat materiële jeugdromstandigheden weinig invloed hadden op zowel ervaren bestaansonzekerheid als mate van politiek vertrouwen, omdat de hellingen klein waren en niet significant.

Er valt dus te concluderen dat er wel een verband bestaat tussen ervaren bestaansonzekerheid en mate van politiek vertrouwen, maar dit verband kan niet worden toegeschreven aan materiële jeugdromstandigheden.

5. Conclusie en discussie

De vraag die in dit onderzoek centraal staat is “Wat is de invloed van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen en is dit effect toe te schrijven aan materiële jeugdromstandigheden?”. In dit hoofdstuk wordt deze hoofdvraag beantwoord. Daarna worden de beperkingen van dit onderzoek besproken en worden enkele aanbevelingen voor volgend onderzoek en beleid gegeven.

5.1 Conclusie

In eerder onderzoek wordt er vaak uitgegaan van een causale relatie tussen ervaren bestaansonzekerheid en een laag politiek vertrouwen (Bovens & Wille, 2008; Wroe, 2015). Echter kan er voor deze verschijnsels ook een gezamenlijke oorzaak bestaan, die in dit onderzoek werd getoetst aan de hand van meerdere regressieanalyses.

Uit het onderzoek is gebleken dat mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren, minder vertrouwen in de politiek hebben. Dit hoofdeffect komt overeen met verwachtingen vanuit vorig onderzoek. Het veronderstelde mechanisme hierachter is dat mensen die onzeker zijn over hun huidige of toekomstige financiële situatie of niet rond kunnen komen, graag meer zekerheid zouden willen ervaren door bijvoorbeeld een sociaal vangnet waar ze op terug kunnen vallen of sneller kans op een nieuwe baan bij werkloosheid. Voor dit soort beleidsplannen kunnen ze echter niet vertrouwen op de politiek, omdat ze in de politieke instituties te weinig daadkracht en

probleemoplossend vermogen terugzien, waardoor ze zich niet gehoord en gezien voelen. Dit zorgt ervoor dat het vertrouwen in de politiek daalt voor mensen die bestaansonzekerheid ervaren.

Dit onderzoek onderscheidt zich van voorgaande onderzoeken door niet alleen naar de huidige financiële situatie van mensen te kijken, maar ook naar de materiële omstandigheden die mensen tijdens hun jeugd hebben gekend. Het opgroeien in armoede heeft namelijk een grote impact op de rest van het leven, die zowel de huidige bestaansonzekerheid als het politieke vertrouwen zou kunnen verklaren (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Duncan et al., 1998). Zo worden de sociale en cognitieve vaardigheden van kinderen niet volledig ontwikkeld doordat de investeringen die hiervoor nodig zijn niet allemaal gemaakt kunnen worden, wat invloed heeft op de latere bestaansonzekerheid (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Tilahun et al., 2021). Ook krijgen kinderen tijdens hun jeugd bepaalde waarden mee, die de rest van hun leven min of meer hetzelfde blijven (Inglehart, 2018). Dit heeft invloed op het politieke vertrouwen als mensen later hun geprioriteerde financiële zekerheid niet waar kunnen maken (Kasser et al., 2005; Wroe, 2015). Er is dan geen sprake van een causale relatie, maar een schijnrelatie waarin het effect van bestaansonzekerheid op politiek vertrouwen toegeschreven kan worden aan materiële jeugdumstandigheden. In dit onderzoek is deze alternatieve verklaring getoetst.

Voor deze schijnrelatie werden aan de hand van twee hypothesen twee effecten onderzocht; hoe het opgroeien in armoede respectievelijk voor meer bestaansonzekerheid en minder politiek vertrouwen in het volwassen leven kan zorgen. Echter, voor beide verwachtingen werd geen bewijs gevonden. Uit de analyses bleek dat materiële jeugdumstandigheden, zoals het gemeten is in dit onderzoek, geen significante effecten heeft op zowel de mate van bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen. Hiermee wordt ook de vierde hypothese van dit onderzoek niet ondersteund, die stelt dat de relatie tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen toegeschreven kan worden aan materiële jeugdumstandigheden.

Hoewel uit onderzoek blijkt dat het opgroeien in armoede blijvende impact heeft op de rest van het leven (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Duncan et al., 1998), wordt dit niet ondersteund in de analyses van dit onderzoek. Er kan worden geconcludeerd dat er geen schijnrelatie bestaat tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen, die kan worden toegeschreven aan materiële jeugdumstandigheden.

5.2 Discussie

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan het wetenschappelijke debat door niet alleen te kijken naar de invloed van huidige bestaansonzekerheid, maar ook naar de materiële omstandigheden waarin mensen zijn opgegroeid en welke invloed dit heeft op de huidige bestaansonzekerheid en het politieke vertrouwen. Echter is er geen bewijs gevonden voor de verwachte schijnrelatie. Daarom kan de onderzoeksopzet ter discussie gesteld worden, of bestaan er een andere mechanismen achter de samenhang tussen bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen.

Ten eerste kan er gekeken worden naar een beperking van dit onderzoek, namelijk de steekproef waarmee de analyses zijn uitgevoerd. Er is geselecteerd voor de huishoudhoofden om de onafhankelijkheid van de waarnemingen te waarborgen, maar dit heeft ervoor gezorgd dat de gemiddelde leeftijd erg hoog is, en er veel meer mannen dan vrouwen in de analyse zitten. Aangezien is gebleken dat mannen over het algemeen minder bestaansonzekerheid ervaren dan vrouwen, kan dit ervoor gezorgd hebben dat de ervaren bestaansonzekerheid in de steekproef lager is dan de verwachting was aan de hand van de recente literatuur. Daarnaast zorgt de selectie ervoor dat de steekproef niet representatief is voor de populatie. De gemiddelde leeftijd in Nederland is ongeveer 42 jaar (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2024). Dit komt niet overeen met de gemiddelde leeftijd van 63 jaar in dit onderzoek. Ook is de verdeling van mannen en vrouwen in Nederland meer gelijkwaardig dan in de steekproef van dit onderzoek.

Zoals eerder vermeld komen vooral de verwachtingen van de invloed van materiële jeugd omstandigheden niet naar voren in de analyse. Dit zou kunnen komen doordat er andere mechanismen schuilgaan achter de materiële jeugd omstandigheden, bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen.

Ten eerste zou het kunnen dat er geen sprake is van een gezamenlijke oorzaak voor bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen, maar dat het effect van materiële jeugd omstandigheden op politiek vertrouwen verklaard kan worden door de ervaren bestaansonzekerheid. Uit onderzoek blijkt namelijk dat kinderen die opgroeien in armoede meer stress ervaren, en dat de financiële situatie invloed kan hebben op hun mentale gezondheid, gedrag en prestaties op school (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Mayo et al., 2022; Rohde et al., 2016). Mede hierdoor hebben deze kinderen minder kans om later een hoge opleiding af te ronden of een baan te vinden met een stabiel salaris (Andersson et al., 2022; Duncan et al., 1998). Dit zorgt ervoor dat kinderen die opgroeien in armoede later zelf ook in bestaansonzekerheid terecht kunnen komen. Vervolgens kan deze ervaren bestaansonzekerheid leiden tot een lage mate van politiek vertrouwen, zoals blijkt uit dit onderzoek. Voor volgend onderzoek wordt aanbevolen om deze mediatie nader te

onderzoeken, door te toetsen of de relatie tussen materiële jeugdomstandigheden en politiek vertrouwen verklaard kan worden door de ervaren bestaansonzekerheid.

Ten tweede kan er ook een mechanisme bestaan via opleidingsniveau, die de relatie tussen materiële jeugdomstandigheden en zowel bestaansonzekerheid als politiek vertrouwen kan verklaren. De controlevariabele opleidingsniveau heeft namelijk een grote samenhang met deze drie concepten. Uit onderzoek blijkt ten eerste dat het opgroeien in armoede er voor kan zorgen dat mensen op latere leeftijd minder kans hebben om een hogere opleiding af te ronden (Andersson et al., 2022). Dit kan komen doordat de sociale en cognitieve vaardigheden van kinderen niet optimaal ontwikkeld kunnen worden, doordat ouders de nodige investeringen daarvoor niet kunnen maken (Brooks-Gunn & Duncan, 1997; Tilahun et al., 2021). Ook zou het kunnen dat ouders geen rolmodel zijn op het gebied van opleiding, doordat ze geen passende ondersteuning en controle kunnen bieden bij het maken van huiswerk en de kinderen niet duidelijk kunnen maken dat school belangrijk is voor de rest van het leven. Hierdoor zullen kinderen op school minder presteren, wat ertoe kan leiden dat ze op latere leeftijd minder kans hebben om een hogere opleiding te behalen (Andersson et al., 2022). Daarnaast heeft opleidingsniveau ook een effect op de mate van bestaansonzekerheid die mensen ervaren; mensen met een hoge opleiding ervaren minder bestaansonzekerheid. Hoger opgeleiden hebben bijvoorbeeld minder last van langdurige werkloosheid omdat de kans om sneller een nieuwe baan te vinden groter is (Van Montfort et al., 2000). Ten derde heeft opleidingsniveau ook een sterk verband met politiek vertrouwen. In een meritocratisch land als Nederland, waar opleidingsniveau een grote rol speelt in de maatschappij, hebben hoogopgeleiden meer vertrouwen in de politiek omdat ze meer voordelen ervaren als het hebben van een betere baan. Ook hebben mensen met een hogere opleiding meer begrip voor het democratische systeem en nemen ze vaker deel aan de politiek (Ugur-Cinar et al., 2020).

Voor volgend onderzoek wordt aanbevolen om beter te kijken naar de invloed van opleidingsniveau, door te onderzoeken welke gevolgen het opgroeien in armoede heeft voor de opleiding die kinderen later afronden, en welke rol het behaalde opleidingsniveau precies speelt in de mate van bestaansonzekerheid en politiek vertrouwen. Op deze manier kan worden onderzocht of er een ander mechanisme bestaat achter politiek vertrouwen, bestaansonzekerheid en materiële jeugdomstandigheden.

Om de bestaansonzekerheid te verminderen en het politieke vertrouwen te vergroten wordt tenslotte voor het beleid aanbevolen om te investeren in kansengelijkheid voor kinderen die opgroeien in armoede. Zoals is gebleken hebben kinderen geen invloed op de materiële omstandigheden waarin zij opgroeien en de investeringen die hun ouders kunnen maken op het gebied van voeding, kleding, onderwijs, et cetera, maar ondervinden zij wel de negatieve gevolgen hiervan in de rest van hun leven (Brooks-Gunn & Duncan, 1997). Het is voor kinderen die opgroeien

onder gebrekkige materiële omstandigheden lastig om later een hogere sociaaleconomische positie in te nemen dan hun ouders destijds hadden omdat ze daar minder kansen voor krijgen, bijvoorbeeld doordat ze op school minder basisvaardigheden aangeleerd krijgen (Ružojčić et al., 2018; Walker et al., 1994).

Door niet alleen in te zetten op het verminderen van bestaansonzekerheid, maar ook het stimuleren van gelijke kansen in het onderwijs, kan iedereen zichzelf ontwikkelen, ongeacht de materiële omstandigheden waarin zij opgroeien of nu verkeren. Hierdoor zullen mensen het gevoel hebben dat zij in een land leven waar de politiek het beste met hen voor heeft, waardoor het politieke vertrouwen weer zal stijgen. Ook zal de bestaansonzekerheid afnemen, omdat mensen manieren zullen leren en kunnen gebruiken om zichzelf te onderhouden, bijvoorbeeld doormiddel van een goede baan. 'Bestaanszekerheid' zal dan geen nieuw woord meer zijn voor mensen in Nederland, maar een gezamenlijke ervaring.

Literatuur

- Andersson, E., Janssen, H., Van Ham, M., & Malmberg, B. (2022). Contextual poverty and obtained educational level and income in Sweden and the Netherlands: A multi-scale and longitudinal study. *Urban Studies*, 60(5), 885–903. <https://doi.org/10.1177/00420980221120492>
- Bornand, T., & Klein, O. (2022). Political trust by individuals of low socioeconomic status: The key role of anomie. *Social Psychological Bulletin*, 17. <https://doi.org/10.32872/spb.6897>
- Bovens, M., & Wille, A. (2008). Deciphering the Dutch drop: ten explanations for decreasing political trust in The Netherlands. *International Review Of Administrative Sciences*, 74(2), 283–305. <https://doi.org/10.1177/0020852308091135>
- Brea-Martínez, G., Dribe, M., & Stanfors, M. (2023). The price of poverty: The association between childhood poverty and adult income and education in Sweden, 1947–2015. *Economic History Review*, 76(4), 1281–1304. <https://doi.org/10.1111/ehr.13244>
- Brooks-Gunn, J., & Duncan, G. J. (1997). The Effects of Poverty on Children. *The Future Of Children*, 7(2), 55. <https://doi.org/10.2307/1602387>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024, 8 mei). Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio. Centraal Bureau Voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/03759ned?dl=39E0B>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 8 mei). Minste vertrouwen in Tweede Kamer in 10 jaar tijd. *Centraal Bureau Voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/19/minste-vertrouwen-in-tweede-kamer-in-10-jaar-tijd>
- Christensen, T., & Læg Reid, P. (2014). Trust in Government – the Relative Importance of Service Satisfaction, Political Factors and Demography. *Public Performance & Management Review*, 28(4), 487–511. <https://doi.org/10.1080/15309576.2005.11051848>
- Dalton, R. J. (2005). The Social Transformation of Trust in Government. *International Review Of Sociology/Revue Internationale de Sociologie*, 15(1), 133–154. <https://doi.org/10.1080/03906700500038819>

- Den Ridder, J., Van 't Hul, L., & Van den Broek, A. (2023). Burgerperspectieven Bericht 1 2023. In *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Sociaal Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 27 februari 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/04/20/burgerperspectieven-2023-bericht-1>
- De Ruiter, M. (2023, 11 november). Wat bestaanszekerheid inhoudt, verschilt per partij. Wat zeggen de feiten? *Volkscrant.nl*. Geraadpleegd op 1 maart 2024, van <https://www.volkscrant.nl/kijkverder/v/2023/bestaanszekerheid~v937760/>
- Dominitz, J., & Manski, C. F. (1997). Perceptions of Economic Insecurity: Evidence From the Survey of Economic Expectations. *Public Opinion Quarterly*, 61(2), 261. <https://doi.org/10.1086/297795>
- Duncan, G. J., Yeung, W. J., Brooks-Gunn, J., & Smith, J. R. (1998). How Much Does Childhood Poverty Affect the Life Chances of Children? *American Sociological Review*, 63(3), 406. <https://doi.org/10.2307/2657556>
- Guiaux, M., Roest, A., & Iedema, J. (2011). Voorbestemd tot achterstand. In Sociaal Cultureel Planbureau. Sociaal Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 26 februari 2024, van https://repository.scp.nl/bitstream/handle/publications/716/http_www.scp.nl_8080_gvis_api_dsplug.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Heaven, P. C. L. (1989). Economic locus of control beliefs and lay attributions of poverty. *Australian Journal Of Psychology*, 41(3), 315–325. <https://doi.org/10.1080/00049538908260093>
- Hetherington, M. J. (1998). The Political Relevance of Political Trust. *The American Political Science Review*, 92(4), 791–808. <https://doi.org/10.2307/2586304>
- Kasser, T., Ryan, R. M., Couchman, C. E., & Sheldon, K. M. (2005). Materialistic values: Their causes and consequences. In *American Psychological Association eBooks* (pp. 11–28). <https://doi.org/10.1037/10658-002>
- Inglehart R. F. (2018). *Cultural Evolution*. Cambridge University Press: Ch 1 Evolutionary Modernization and Cultural Change. (pp 8-24). <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1017/9781108613880>

- Isola, A., Virrankari, L., & Hiilamo, H. (2021). On social and psychological consequences of prolonged poverty—A longitudinal narrative study from Finland. *Journal Of Social And Political Psychology*, 9(2), 654–670. <https://doi.org/10.5964/jspp.7615>
- LISS Panel (2022). Centerdata, Tilburg University. <https://www.lissdata.nl/>
- Mayo, C. O., Pham, H., Patallo, B., Joos, C. M., & Wadsworth, M. E. (2022). Coping with poverty-related stress: A narrative review. *Developmental Review*, 64, 101024. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2022.101024>
- McDermott, M. L., & Jones, D. R. (2020). Gender, Sex, and Trust in Government. *Politics & Gender*, 18(2), 297–320. <https://doi.org/10.1017/s1743923x20000720>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2023, 20 april). *Zes op de tien Nederlanders ontevreden over politiek*. Nieuwsbericht | Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2023/04/20/scp-6-op-de-10-nederlanders-ontevreden-over-politiek>
- Osberg, L. (2010). Measuring Economic Insecurity and Vulnerability as part of Economic Well-being: Concepts and Context. *RePEc: Research Papers in Economics*. <https://dalspace.library.dal.ca/handle/10222/73132?show=full>
- Plaisier, I., Schyns, P., Kadrouch-Outmany, K., Schotel, A. L., & De Klerk, M. (2023). Gezien, gehoord en geholpen willen worden: Ervaringsverhalen uit het sociaal domein over gemiste ondersteuning. In Sociaal en Cultureel Planbureau. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 29 maart 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/08/25/gezien-gehoord-en-geholpen-willen-worden>
- Quaranta, M., Cancela, J., Martín, I., & Tsirbas, Y. (2021). Trust, Satisfaction and Political Engagement during Economic Crisis: Young Citizens in Southern Europe. *South European Society & Politics*, 26(2), 153–179. <https://doi.org/10.1080/13608746.2021.1991568>

- Rohde, N., Tang, K., Osberg, L., & Rao, P. (2016). The effect of economic insecurity on mental health: Recent evidence from Australian panel data. *Social Science & Medicine*, 151, 250–258. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.12.014>
- Rosema, M., Denters, B., & Aarts, K. (Eds.) (2011). *How Democracy Works: Political Representation and Policy Congruence in Modern Societies*. Pallas Publications / Amsterdam University Press. <https://www.researchgate.net/publication/254859478>
- Ružojčić, M., Opačić, A., & Milaković, A. T. (2018). Who has a chance to overcome poverty? Predictors of educational achievement of youth living in poverty. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 13(4), 331–338. <https://doi.org/10.1080/17450128.2018.1497242>
- Scherpenzeel, A. (2009, januari). Start of the LISS panel: Sample and recruitment of a probability-based Internet panel. Lissdata. Geraadpleegd op 30 maart 2024, van https://www.lissdata.nl/wp-content/uploads/2023/10/1.-Sample_and_Recruitment.pdf
- Schoon, I., & Cheng, H. (2011). Determinants of political trust: A lifetime learning model. *Developmental Psychology*, 47(3), 619–631. <https://doi.org/10.1037/a0021817>
- Tilahun, N., Persky, J., Shin, J., & Zellner, M. (2021). Childhood Poverty, Extended Family and Adult Poverty. *Journal Of Poverty*, 27(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/10875549.2021.2010860>
- Turper, S., & Aarts, K. (2015). Political Trust and Sophistication: Taking Measurement Seriously. *Social Indicators Research*, 130(1), 415–434. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1182-4>
- Ugur-Cinar, M., Cinar, K. & Kose, T. How Does Education Affect Political Trust?: An Analysis of Moderating Factors. *Soc Indic Res* 152, 779–808 (2020). <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02463-z>
- Underlid, K. (2005). Poverty and experiences of insecurity. A qualitative interview study of 25 long-standing recipients of social security. *International Journal Of Social Welfare*, 16(1), 65–74. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2006.00423.x>

- Van Montfort, K., Doodeman, T. J. J., Lobregt, J. H. S., & Zwinkels, W. S. (2000). Effects of reintegration activities on the Dutch labour market, regarding several levels of education. *Applied Economics*, 32(2), 175–182. <https://doi.org/10.1080/000368400322868>
- Walker, D., Greenwood, C., Hart, B., & Carta, J. (1994). Prediction of School Outcomes Based on Early Language Production and Socioeconomic Factors. *Child Development*, 65(2), 606. <https://doi.org/10.2307/1131404>
- Wroe, A. (2015). Economic Insecurity and Political Trust in the United States. *American Politics Research*, 44(1), 131–163. <https://doi.org/10.1177/1532673x15597745>

Bijlage 1

In deze bijlage is te zien hoe de data en de variabelen die gebruikt zijn voor de analyse tot stand zijn gekomen. Er is een selectie van de data gemaakt en de enkele variabelen zijn gehercodeerd en samengevoegd tot een schaal. Hieronder zijn de syntax en output van deze bewerkingen te zien.

Dataselectie

Voor de analyse wordt gekeken naar alle huishoudhoofden die de vragenlijsten 'Achtergrondvariabelen', 'Political and Social Attitudes', 'Income' en 'Life History Questionnaire' hebben ingevuld.

Syntax

```
COMPUTE filter_$=(cb12a_m = 201207 | cb12a_m = 201208)
& (ci19l_m = 201906 | ci19l_m = 201907)
& pu20a_m = 202001
& positie =1.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

Variabelen in het model

Politiek vertrouwen

Oorspronkelijke variabelen

Voor het meten van politiek vertrouwen is gebruik gemaakt van de variabelen *pu20a011*, *pu20a012*, *pu20a013*, *pu20a014* en *pu20a016*.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=pu20a011 pu20a012 pu20a013 pu20a014 pu20a016
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

	pu20a011 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politicians	pu20a012 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politics in general	pu20a013 How much trust do you have in the following institutions or persons? Parliament	pu20a014 How much trust do you have in the following institutions or persons? The government	pu20a016 How much trust do you have in the following institutions or persons? The state
N	Valid 716	716	716	716	716
	Missing 1	1	1	1	1
Mean	3,25	3,24	3,53	3,47	3,64
Median	3,00	3,00	4,00	4,00	4,00
Mode	4	4	4	4	4
Std. Deviation	1,092	1,114	1,134	1,205	1,130
Minimum	1	1	1	1	1
Maximum	7	7	7	7	7

pu20a011 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politicians

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 No trust at all	57	7,9	8,0	8,0
	2 Very little trust	111	15,5	15,5	23,5
	3 Little trust	212	29,6	29,6	53,1
	4 Neither a lot nor little trust	272	37,9	38,0	91,1
	5 Quite some trust	59	8,2	8,2	99,3
	6 A lot of trust	4	,6	,6	99,9
	7 Complete trust	1	,1	,1	100,0
	Total	716	99,9	100,0	
Missing	System	1	,1		
Total		717	100,0		

pu20a012 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politics in general

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 No trust at all	58	8,1	8,1	8,1
	2 Very little trust	115	16,0	16,1	24,2
	3 Little trust	217	30,3	30,3	54,5
	4 Neither a lot nor little trust	258	36,0	36,0	90,5
	5 Quite some trust	59	8,2	8,2	98,7
	6 A lot of trust	8	1,1	1,1	99,9
	7 Complete trust	1	,1	,1	100,0
	Total	716	99,9	100,0	
Missing	System	1	,1		
Total		717	100,0		

pu20a013 How much trust do you have in the following institutions or persons? Parliament

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 No trust at all	43	6,0	6,0	6,0
	2 Very little trust	85	11,9	11,9	17,9
	3 Little trust	174	24,3	24,3	42,2
	4 Neither a lot nor little trust	291	40,6	40,6	82,8
	5 Quite some trust	109	15,2	15,2	98,0
	6 A lot of trust	12	1,7	1,7	99,7
	7 Complete trust	2	,3	,3	100,0
	Total	716	99,9	100,0	
Missing	System	1	,1		
Total		717	100,0		

pu20a014 How much trust do you have in the following institutions or persons? The government

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 No trust at all	57	7,9	8,0	8,0
	2 Very little trust	93	13,0	13,0	20,9
	3 Little trust	167	23,3	23,3	44,3
	4 Neither a lot nor little trust	275	38,4	38,4	82,7
	5 Quite some trust	106	14,8	14,8	97,5
	6 A lot of trust	16	2,2	2,2	99,7
	7 Complete trust	2	,3	,3	100,0
	Total	716	99,9	100,0	
Missing	System	1	,1		
Total		717	100,0		

pu20a016 How much trust do you have in the following institutions or persons? The state

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 No trust at all	35	4,9	4,9	4,9
	2 Very little trust	81	11,3	11,3	16,2
	3 Little trust	158	22,0	22,1	38,3
	4 Neither a lot nor little trust	292	40,7	40,8	79,1
	5 Quite some trust	134	18,7	18,7	97,8
	6 A lot of trust	14	2,0	2,0	99,7
	7 Complete trust	2	,3	,3	100,0
	Total	716	99,9	100,0	
Missing	System	1	,1		
Total		717	100,0		

Betrouwbaarheid

Voordat de schaalscore gemaakt kon worden, werd eerst de betrouwbaarheid van de vijf items berekend.

Syntax

RELIABILITY

```
/VARIABLES=pu20a011 pu20a012 pu20a013 pu20a014 pu20a016
```

```
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
```

```
/MODEL=ALPHA
```

```
/STATISTICS=DESCRIPTIVE
```

```
/SUMMARY=TOTAL MEANS.
```

Output

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,954	,954	5

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
pu20a011 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politicians	3,25	1,092	716
pu20a012 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politics in general	3,24	1,114	716
pu20a013 How much trust do you have in the following institutions or persons? Parliament	3,53	1,134	716
pu20a014 How much trust do you have in the following institutions or persons? The government	3,47	1,205	716
pu20a016 How much trust do you have in the following institutions or persons? The state	3,64	1,130	716

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
pu20a011 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politicians	13,89	18,057	,860	,785	,945
pu20a012 How much trust do you have in the following institutions or persons? Politics in general	13,90	17,600	,897	,841	,939
pu20a013 How much trust do you have in the following institutions or persons? Parliament	13,60	17,358	,908	,836	,937
pu20a014 How much trust do you have in the following institutions or persons? The government	13,67	16,991	,884	,795	,941
pu20a016 How much trust do you have in the following institutions or persons? The state	13,50	18,133	,813	,674	,953

Uiteindelijke variabele

De Cronbach's Alpha is hoog genoeg om te kunnen concluderen dat de vijf items consistent en betrouwbaar zijn in het meten van hetzelfde concept. Voor de uiteindelijke variabele wordt het gemiddelde berekend van de scores op de vijf items, en dit wordt de nieuwe variabele *politiek_vertrouwen5*.

Syntax

```
COMPUTE politiek_vertrouwen5=(pu20a011 + pu20a012 + pu20a013 + pu20a014 + pu20a016) / 5.  
EXECUTE.
```

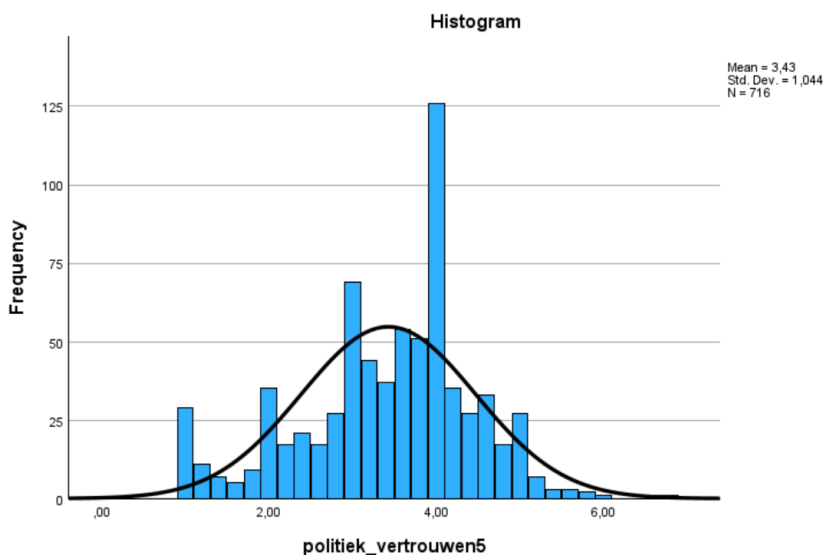
```
FREQUENCIES VARIABLES=politiek_vertrouwen5  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE  
/HISTOGRAM NORMAL  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

politiek_vertrouwen5

N	Valid	716
	Missing	1
Mean		3,4277
Median		3,6000
Mode		4,00
Std. Deviation		1,04364
Minimum		1,00
Maximum		6,80

Bestaansonzekerheid

Oorspronkelijke variabelen

De variabelen die gebruikt zijn voor het meten van bestaansonzekerheid zijn *ci19I006*, *ci19I378* en *ci19I261*.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci19I006 ci19I378 ci19I261
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

	ci19I006 How satisfied are you with your financial situation?	ci19I378 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?	ci19I261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?
N	Valid 689	709	674
	Missing 28	8	43
Mean	7,03	6,84	3,16
Median	7,00	7,00	3,00
Mode	8	7	3
Std. Deviation	1,675	1,958	,684
Minimum	0	0	1
Maximum	10	10	5

ci19I006 How satisfied are you with your financial situation?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 0 not at all satisfied	8	1,1	1,2	1,2
	1 1	1	,1	,1	1,3
	2 2	6	,8	,9	2,2
	3 3	9	1,3	1,3	3,5
	4 4	22	3,1	3,2	6,7
	5 5	57	7,9	8,3	14,9
	6 6	88	12,3	12,8	27,7
	7 7	198	27,6	28,7	56,5
	8 8	212	29,6	30,8	87,2
	9 9	62	8,6	9,0	96,2
	10 10 entirely satisfied	26	3,6	3,8	100,0
	Total	689	96,1	100,0	
Missing	-9 I don't know	24	3,3		
	System	4	,6		
	Total	28	3,9		
	Total	717	100,0		

ci19i378 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 0 very hard	6	,8	,8	,8
	1 1	10	1,4	1,4	2,3
	2 2	12	1,7	1,7	3,9
	3 3	8	1,1	1,1	5,1
	4 4	27	3,8	3,8	8,9
	5 5	95	13,2	13,4	22,3
	6 6	102	14,2	14,4	36,7
	7 7	169	23,6	23,8	60,5
	8 8	162	22,6	22,8	83,4
	9 9	60	8,4	8,5	91,8
	10 10 very easy	58	8,1	8,2	100,0
	Total	709	98,9	100,0	
Missing	System	8	1,1		
	Total	717	100,0		

ci19i261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 will get much better	6	,8	,9	,9
	2 will get slightly better	77	10,7	11,4	12,3
	3 will remain more or less the same	411	57,3	61,0	73,3
	4 will get a bit worse	163	22,7	24,2	97,5
	5 will get a lot worse	17	2,4	2,5	100,0
	Total	674	94,0	100,0	
Missing	-9 I don't know	35	4,9		
	System	8	1,1		
	Total	43	6,0		
	Total	717	100,0		

Bewerkingen

Om ervoor te zorgen dat voor elke variabele een hoge score een hoge mate van bestaansonzekerheid betekent, zijn de variabelen *ci19i006* en *ci19i378* gespiegeld.

De variabelen hebben ook een andere naam en label gekregen, om kort duidelijk te maken waar de variabelen over gaan.

Syntax

```
RECODE ci19i006 (0=10) (1=9) (2=8) (3=7) (4=6) (5=5) (6=4) (7=3) (8=2) (9=1) (10=0) INTO
ci19i006_2new.
```

```
VARIABLE LABELS ci19i006_2new 'Ontevredenheid financiële situatie 10'.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE ci19i378 (0=10) (1=9) (2=8) (3=7) (4=6) (5=5) (6=4) (7=3) (8=2) (9=1) (10=0) INTO
ci19i378_new.
```

```
VARIABLE LABELS ci19i378_new 'moeilijk rondkomen'.
```

```
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci19i006_2new ci19i378_new
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

		ci191006_2new Ontevredenhei d financiële situatie 10	ci191378_new moeilijk rondkomen
N	Valid	689	709
	Missing	28	8
Mean		2,9739	3,1566
Median		3,0000	3,0000
Mode		2,00	3,00
Std. Deviation		1,67468	1,95775
Minimum		,00	,00
Maximum		10,00	10,00

ci191006_2new Ontevredenheid financiële situatie 10

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	26	3,6	3,8	3,8
	1,00	62	8,6	9,0	12,8
	2,00	212	29,6	30,8	43,5
	3,00	198	27,6	28,7	72,3
	4,00	88	12,3	12,8	85,1
	5,00	57	7,9	8,3	93,3
	6,00	22	3,1	3,2	96,5
	7,00	9	1,3	1,3	97,8
	8,00	6	,8	,9	98,7
	9,00	1	,1	,1	98,8
	10,00	8	1,1	1,2	100,0
Total		689	96,1	100,0	
Missing	System	28	3,9		
Total		717	100,0		

ci191378_new moeilijk rondkomen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	58	8,1	8,2	8,2
	1,00	60	8,4	8,5	16,6
	2,00	162	22,6	22,8	39,5
	3,00	169	23,6	23,8	63,3
	4,00	102	14,2	14,4	77,7
	5,00	95	13,2	13,4	91,1
	6,00	27	3,8	3,8	94,9
	7,00	8	1,1	1,1	96,1
	8,00	12	1,7	1,7	97,7
	9,00	10	1,4	1,4	99,2
	10,00	6	,8	,8	100,0
Total		709	98,9	100,0	
Missing	System	8	1,1		
Total		717	100,0		

Verder is de variabele *ci19/261* van een 5-puntsschaal uitgerekt naar een 10-puntsschaal, om ervoor te zorgen dat de drie items die bestaansonzekerheid moeten gaan meten dezelfde schaal hebben, zodat later het gemiddelde hiervan uitgerekend kan worden voor de schaal score. Er is voor de volgende hercodering gekozen: (1=1) (2=3) (3=5) (4=7) (5=9). Op deze manier blijven de stappen tussen de antwoordcategorieën gelijk, waardoor de scores dezelfde financiële verwachtingen aangeven. Een score van 1 betekent dat de respondent verwacht dat zijn/haar financiële situatie veel beter zal worden, en een score van 9 betekent dat de respondent verwacht dat zijn/haar financiële situatie veel slechter zal worden.

Syntax

```
RECODE ci19I261 (1=1) (2=3) (3=5) (4=7) (5=9) INTO ci19I261_2new.  
VARIABLE LABELS ci19I261_2new 'onzeker toekomstperspectief'.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci19I261_2new  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

ci19I261_2new onzeker toekomstperspectief

N	Valid	674
	Missing	43
Mean		5,3205
Median		5,0000
Mode		5,00
Std. Deviation		1,36762
Minimum		1,00
Maximum		9,00

ci19I261_2new onzeker toekomstperspectief

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	6	,8	,9	,9
	3,00	77	10,7	11,4	12,3
	5,00	411	57,3	61,0	73,3
	7,00	163	22,7	24,2	97,5
	9,00	17	2,4	2,5	100,0
	Total		674	94,0	100,0
Missing	System	43	6,0		
Total		717	100,0		

Betrouwbaarheid

Om te kijken of de drie items consistent zijn in het meten van bestaansonzekerheid, wordt hiervan de Cronbach's Alpha berekend.

Syntax

RELIABILITY

```
/VARIABLES=ci19I006_2new ci19I378_new ci19I261_2new  
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL  
/MODEL=ALPHA  
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE  
/SUMMARY=TOTAL MEANS VARIANCE CORR.
```

Output

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,707	,688	3

Item Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
ci19I006_2new Ontevredenheid financiële situatie 10	2,9088	1,64161	658
ci19I378_new moeilijk rondkomen	3,0760	1,93588	658
ci19I261_2new onzeker toekomstperspectief	5,3009	1,36516	658

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ci19I006_2new Ontevredenheid financiële situatie 10	8,3769	6,978	,696	,634	,392
ci19I378_new moeilijk rondkomen	8,2097	5,533	,706	,642	,352
ci19I261_2new onzeker toekomstperspectief	5,9848	11,504	,253	,067	,880

Uiteindelijke variabele

De Cronbach's Alpha is hoog genoeg om te kunnen concluderen dat de drie items redelijk consistent en betrouwbaar zijn in het meten van hetzelfde concept. Als het item ci190261_2new niet wordt meegenomen in de schaalscore voor het meten van bestaansonzekerheid, wordt de Cronbach's Alpha een stuk hoger ($\alpha = 0,880$). Echter, een belangrijk aspect voor de bestaansonzekerheid die mensen eventueel ervaren, is angst voor de toekomst van de financiële situatie. Dit komt vaak naar voren in de literatuur, en is onderdeel van de definitie van bestaansonzekerheid die in dit onderzoek gehanteerd wordt. De eventuele angst voor de toekomst is daarom voor dit onderzoek van belang om een compleet beeld te krijgen van de ervaren bestaansonzekerheid. Voor de uiteindelijke variabele wordt daarom het gemiddelde berekend van de scores op de drie items, en dit wordt de nieuwe variabele *bestaansonzekerheid3*.

Syntax

```
COMPUTE bestaansonzekerheid3=(ci19I006_2new + ci19I378_new + ci19I261_2new) / 3.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=bestaansonzekerheid3  
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE  
  /HISTOGRAM NORMAL  
  /ORDER=ANALYSIS.
```

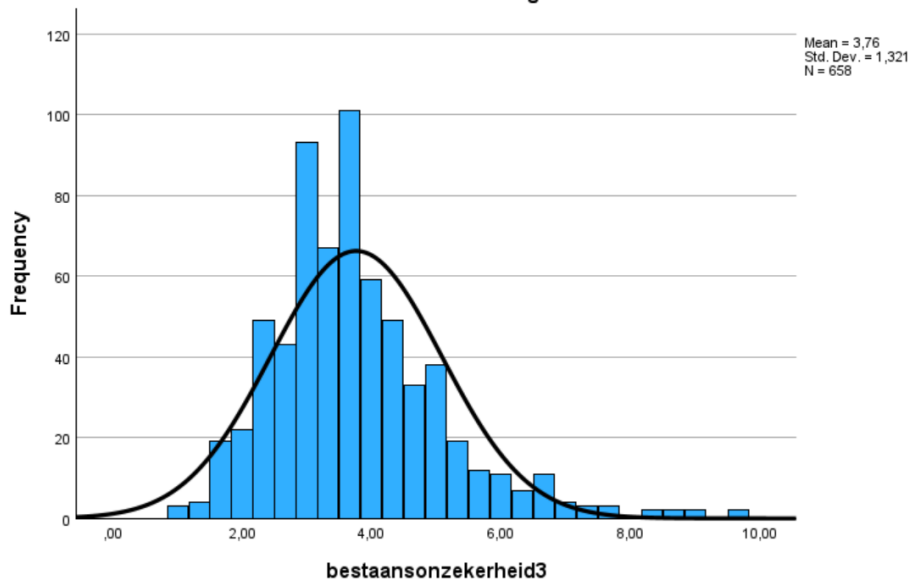
Output

Statistics

bestaansonzekerheid3

N	Valid	658
	Missing	59
Mean		3,7619
Median		3,6667
Mode		3,67
Std. Deviation		1,32112
Minimum		1,00
Maximum		9,67

Histogram

Materiële jeugdomstandigheden

Oorspronkelijke variabelen

Om te meten welke materiële jeugdomstandigheden de respondenten hebben gekend, wordt er gebruik gemaakt van de variabelen *cb12a080* en *cb12a081*.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=cb12a080 cb12a081
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics			
	cb12a080 How would you describe the material situation of the family in which you lived at the time?	cb12a081 How hard or easy was it for this family generally to make ends meet?	
N	Valid	698	671
	Missing	19	46
Mean		2,59	3,23
Median		3,00	3,00
Mode		2	3
Std. Deviation		,790	,897
Minimum		1	1
Maximum		5	5

cb12a080 How would you describe the material situation of the family in which you lived at the time?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 poor	42	5,9	6,0	6,0
	2 plain but not poor	289	40,3	41,4	47,4
	3 average prosperity level	284	39,6	40,7	88,1
	4 fairly prosperous	79	11,0	11,3	99,4
	5 very prosperous	4	,6	,6	100,0
	Total	698	97,4	100,0	
Missing	System	19	2,6		
Total		717	100,0		

cb12a081 How hard or easy was it for this family generally to make ends meet?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 very hard	21	2,9	3,1	3,1
	2 hard	95	13,2	14,2	17,3
	3 neither hard nor easy	320	44,6	47,7	65,0
	4 easy	182	25,4	27,1	92,1
	5 very easy	53	7,4	7,9	100,0
	Total	671	93,6	100,0	
Missing	6 I don't know	27	3,8		
	System	19	2,6		
	Total	46	6,4		
Total		717	100,0		

Betrouwbaarheid

Omdat de twee items allebei op een 5-puntsschaal zijn gemeten en voor allebei de items geldt dat hoe hoger de score is, hoe ruimer de materiële jeugdomstandigheden waren, worden op deze items geen bewerkingen uitgevoerd. Om te kijken of de items ook consistent en betrouwbaar zijn in het meten van hetzelfde concept, wordt de Cronbach's Alpha berekend.

Syntax

RELIABILITY

/VARIABLES=cb12a080 cb12a081

/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA

/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE

/SUMMARY=TOTAL MEANS VARIANCE CORR.

Output

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,838	,842	2

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
cb12a080 How would you describe the material situation of the family in which you lived at the time?	2,60	,789	671
cb12a081 How hard or easy was it for this family generally to make ends meet?	3,23	,897	671

Uiteindelijke variabele

Omdat de Cronbach's Alpha hoog is, kan er worden geconcludeerd dat deze twee items consistent zijn in het meten van hetzelfde concept. Er is voor gekozen om voor de uiteindelijke variabele *materiële_jeugdomstandigheden* te construeren met het gemiddelde van de twee items, omdat ze oorspronkelijk al op dezelfde schaal gemeten zijn.

Syntax

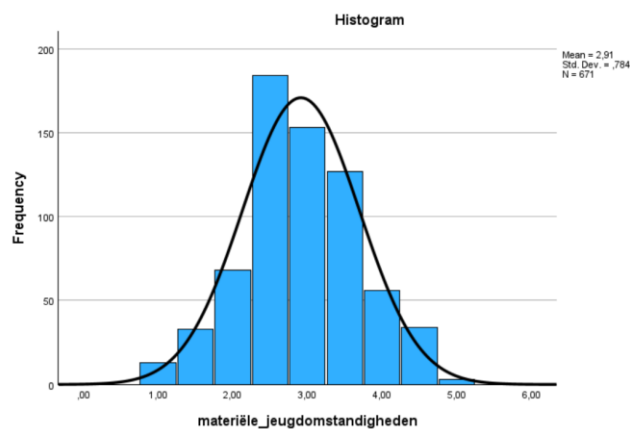
```
COMPUTE materiële_jeugdomstandigheden=(cb12a080 + cb12a081) / 2.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=materiële_jeugdomstandigheden  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE  
/HISTOGRAM NORMAL  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics			materiële_jeugdomstandigheden			
			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
N	Valid	671				
	Missing	46				
Mean		2,9121				
Median		3,0000				
Mode		2,50				
Std. Deviation		,78352				
Minimum		1,00				
Maximum		5,00				

materiële_jeugdomstandigheden					
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	1,00	13	1,8	1,9	1,9
	1,50	33	4,6	4,9	6,9
	2,00	68	9,5	10,1	17,0
	2,50	184	25,7	27,4	44,4
	3,00	153	21,3	22,8	67,2
	3,50	127	17,7	18,9	86,1
	4,00	56	7,8	8,3	94,5
	4,50	34	4,7	5,1	99,6
	5,00	3	,4	,4	100,0
	Total	671	93,6	100,0	
Missing System	46	6,4			
Total	717	100,0			

Controlevariabelen

Geslacht

Bewerkingen

De oorspronkelijke variabele *geslacht* had twee antwoordcategorieën: 1=man en 2=vrouw. Om in de analyse de helling van de variabele makkelijker te kunnen interpreteren en zo beter te kunnen kijken wat het effect is van geslacht op de andere variabelen, is ervoor gekozen om deze variabele te hercoderen naar 0=man en 1=vrouw.

Syntax

```
RECODE geslacht (1=0) (2=1) INTO geslacht_2.  
VARIABLE LABELS geslacht_2 'geslacht 0 en 1'.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht_2  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

geslacht_2 geslacht 0 en 1					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00 man	484	67,5	67,5	67,5
	1.00 vrouw	233	32,5	32,5	100,0
	Total	717	100,0	100,0	

Leeftijd

Voor deze controlevariabele is de continue variabele *leeftijd* gebruikt. Respondenten konden hier zelf een numerieke waarde invullen die correspondeerde met hun leeftijd. Er zijn geen bewerkingen uitgevoerd op deze variabele, omdat de getallen voor zichzelf spreken.

Syntax

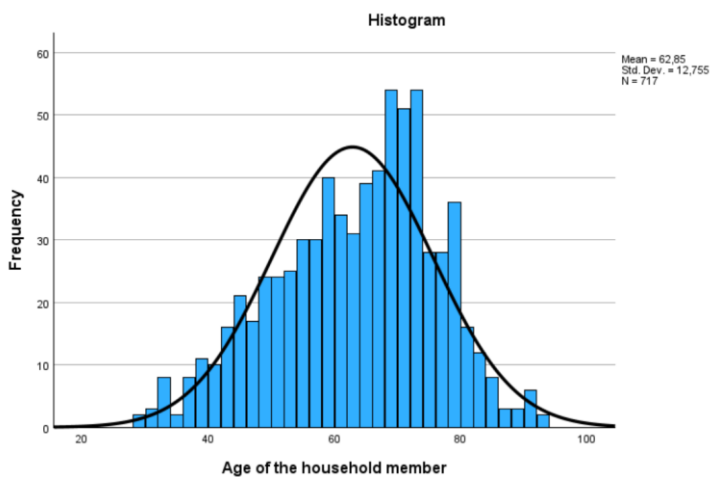
```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN MODE  
/HISTOGRAM NORMAL  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

leeftijd Age of the household member

N	Valid	717
	Missing	0
Mean		62,85
Median		65,00
Mode		70
Std. Deviation		12,755
Minimum		29
Maximum		93

Opleidingsniveau

Om te controleren voor opleidingsniveau is de categorische variabele *oplcat* gebruikt, deze variabele laat zien wat de hoogst behaalde opleiding van de respondenten is, opgedeeld in categorieën die ook in het CBS gehanteerd worden. Er zijn op deze variabele geen bewerkingen uitgevoerd, omdat de categorieën voor zich spreken.

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=oplcat  
/ORDER=ANALYSIS.
```

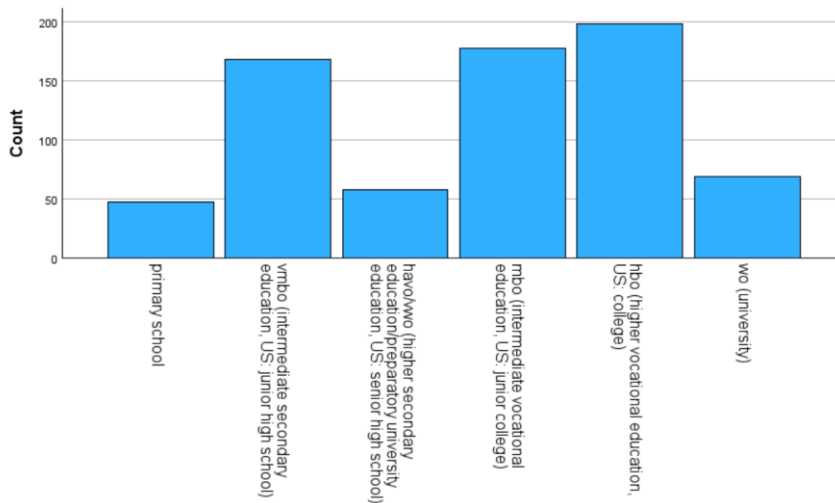
GRAPH

```
/BAR(SIMPLE)=COUNT BY oplcat.
```

Output

opicat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 primary school	47	6,6	6,6	6,6
	2 vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	168	23,4	23,4	30,0
	3 havo/wo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	58	8,1	8,1	38,1
	4 mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	177	24,7	24,7	62,8
	5 hbo (higher vocational education, US: college)	198	27,6	27,6	90,4
	6 wo (university)	69	9,6	9,6	100,0
	Total	717	100,0	100,0	

Bijlage 2

In deze bijlage zijn de syntax en output te zien van de analyses die zijn uitgevoerd.

Respondentselectie

Voor de beschrijvende statistieken en de analyses zijn de huishoudhoofden geselecteerd, en alle mensen die de gewenste vragenlijsten hebben gekregen. Daarnaast is er ook voor gezorgd dat er geen missende waarden meer in de dataset zitten, dus is er ook nog geselecteerd op de respondenten die op alle gewenste vragen een antwoord hebben gegeven. Het volgende filter is hiervoor gebruikt:

Syntax

```
COMPUTE filter_$=(cb12a_m = 201207 | cb12a_m = 201208)
& (ci19l_m = 201906 | ci19l_m = 201907)
& pu20a_m = 202001
& positie =1
& obs2 = 1.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

Univariate statistieken

Voor de beschrijving van de variabelen die gebruikt worden in de analyse is de volgende analyse uitgevoerd:

Syntax

```
FREQUENCIES VARIABLES=politiek_vertrouwen5 bestaansonzekerheid3
materiële_jeugdomstandigheden
    geslacht_2 leeftijd opcat
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM SEMEAN MEAN MEDIAN
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

		Statistics					
		politiek_vertrouwen5	bestaansonzekerheid3	materiële_jeugdomstandigheden	geslacht_2 geslacht 0 en 1	leeftijd Age of the household member	opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories
N	Valid	617	617	617	617	617	617
	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		3,4658	3,7299	2,9230	,3144	63,08	3,77
Std. Error of Mean		,04180	,05246	,03162	,01871	,515	,059
Median		3,6000	3,6667	3,0000	,0000	65,00	4,00
Std. Deviation		1,03824	1,30301	,78552	,46466	12,793	1,463
Minimum		1,00	1,00	1,00	,00	29	1
Maximum		6,80	9,67	5,00	1,00	93	6
Percentiles	25	3,0000	3,0000	2,5000	,0000	55,00	2,00
	50	3,6000	3,6667	3,0000	,0000	65,00	4,00
	75	4,0000	4,3333	3,5000	1,0000	72,00	5,00

Bivariate statistieken

Om de samenhang tussen de variabelen die gebruikt worden in de analyse te controleren, zijn de correlaties berekend. Hierbij zijn ook opleidingsniveau en geslacht als continue variabelen beschouwd.

Syntax

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=politiek_vertrouwen5 bestaansonzekerheid3 materiële_jeugdomstandigheden
geslacht_2
leeftijd oplcat
/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL
/MISSING=PAIRWISE.
```

Output

		Correlations					
		politiek_vertrouwen5	bestaansonzekerheid3	materiële_jeugdomstandigheden	geslacht_2 geslacht 0 en 1	leeftijd Age of the household member	oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories
politiek_vertrouwen5	Pearson Correlation	1	-,290**	,097*	,032	-,051	,148**
	Sig. (2-tailed)		<,001	,016	,421	,210	<,001
	N	617	617	617	617	617	617
bestaansonzekerheid3	Pearson Correlation	-,290**	1	-,099*	,196**	,042	-,208**
	Sig. (2-tailed)	<,001		,014	<,001	,292	<,001
	N	617	617	617	617	617	617
materiële_jeugdomstandigheden	Pearson Correlation	,097*	-,099*	1	,020	-,221**	,163**
	Sig. (2-tailed)	,016	,014		,625	<,001	<,001
	N	617	617	617	617	617	617
geslacht_2 geslacht 0 en 1	Pearson Correlation	,032	,196**	,020	1	-,056	-,045
	Sig. (2-tailed)	,421	<,001	,625		,163	,259
	N	617	617	617	617	617	617
leeftijd Age of the household member	Pearson Correlation	-,051	,042	-,221**	-,056	1	-,246**
	Sig. (2-tailed)	,210	,292	<,001	,163		<,001
	N	617	617	617	617	617	617
oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	Pearson Correlation	,148**	-,208**	,163**	-,045	-,246**	1
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	<,001	,259	<,001	
	N	617	617	617	617	617	617

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Regressieanalyse model 1

Ten eerste is model 1 geschat met een multi-pele regressieanalyse, om hypothese 1 en 3 te toetsen.

Model 1a: *politiek vertrouwen* als afhankelijke variabele en controlevariabelen

Model 1b: *politiek vertrouwen* als afhankelijke variabele, controlevariabelen en

bestaansonzekerheid als onafhankelijke variabelen

Model 1c: *politiek vertrouwen* als afhankelijke variabele en controlevariabelen, *bestaansonzekerheid* en *materiële jeugdomstandigheden* als onafhankelijke variabelen

Syntax

```

REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
/NOORIGIN
/DEPENDENT politiek_vertrouwen5
/METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcat
/METHOD=ENTER bestaansonzekerheid3
/METHOD=ENTER materiële_jeugdomstandigheden.
    
```

Output

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,154 ^a	,024	,019	1,02837	,024	4,959	3	613	,002
2	,317 ^b	,101	,095	,98775	,077	52,458	1	612	<,001
3	,322 ^c	,103	,096	,98708	,003	1,824	1	611	,177

- a. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member
- b. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, bestaansonzekerheid3
- c. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, bestaansonzekerheid3, materiële_jeugdomstandigheden
- d. Dependent Variable: politiek_vertrouwen5

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	15,733	3	5,244	4,959	,002 ^b
	Residual	648,275	613	1,058		
	Total	664,008	616			
2	Regression	66,914	4	16,728	17,146	<,001 ^c
	Residual	597,094	612	,976		
	Total	664,008	616			
3	Regression	68,691	5	13,738	14,100	<,001 ^d
	Residual	595,318	611	,974		
	Total	664,008	616			

- a. Dependent Variable: politiek_vertrouwen5
- b. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member
- c. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, bestaansonzekerheid3
- d. Predictors: (Constant), oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, bestaansonzekerheid3, materiële_jeugdomstandigheden

Coefficients ^a										
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,108	,269		11,569	<,001	2,580	3,635		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,086	,089	,038	,960	,338	-,090	,262	,993	1,007
	leeftijd Age of the household member	-,001	,003	-,012	-,295	,768	-,008	,006	,935	1,070
	oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,104	,029	,147	3,567	<,001	,047	,162	,936	1,068
2	(Constant)	4,075	,291		14,027	<,001	3,505	4,646		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,207	,088	,093	2,362	,019	,035	,379	,957	1,045
	leeftijd Age of the household member	-,001	,003	-,011	-,276	,783	-,007	,005	,935	1,070
	oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,064	,029	,090	2,225	,026	,008	,120	,900	1,111
	bestaansonzekerheid3	-,230	,032	-,289	-7,243	<,001	-,293	-,168	,922	1,085
3	(Constant)	3,820	,347		11,023	<,001	3,139	4,501		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,203	,088	,091	2,324	,020	,031	,375	,956	1,046
	leeftijd Age of the household member	-5,683E-5	,003	-,001	-,017	,986	-,006	,006	,902	1,109
	oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,060	,029	,084	2,081	,038	,003	,117	,891	1,122
	bestaansonzekerheid3	-,227	,032	-,285	-7,127	<,001	-,290	-,165	,917	1,091
	materiële_jeugdstandigheden	,071	,052	,054	1,350	,177	-,032	,174	,933	1,072

a. Dependent Variable: politiek_vertrouwen5

Regressieanalyse model 2

Ten tweede is model 2 geschat, om hypothese 2 te toetsen.

Model 2a: *bestaansonzekerheid* als afhankelijke variabele en controlevariabelen

Model 2b: *bestaansonzekerheid* als afhankelijke variabele en controlevariabelen en *materiële jeugdstandigheden* als onafhankelijke variabelen

Syntax

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
/NOORIGIN
/DEPENDENT bestaansonzekerheid3
/METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcac
/METHOD=ENTER materiële_jeugdstandigheden
```

Output

Model Summary^c

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,279 ^a	,078	,073	1,25427	,078	17,269	3	613	<,001
2	,288 ^b	,083	,077	1,25183	,005	3,389	1	612	,066

a. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member

b. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, materiële_jeugdstandigheden

c. Dependent Variable: bestaansonzekerheid3

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	81,503	3	27,168	17,269	<,001 ^b
	Residual	964,365	613	1,573		
	Total	1045,868	616			
2	Regression	86,815	4	21,704	13,850	<,001 ^c
	Residual	959,054	612	1,567		
	Total	1045,868	616			

a. Dependent Variable: bestaansonzekerheid3

b. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member

c. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, materiële_jeugdstandigheden

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	4,202	,328		12,826	<,001	3,558	4,845		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,525	,109	,187	4,809	<,001	,311	,739	,993	1,007
	leeftijd Age of the household member	,000	,004	,004	,107	,915	-,008	,008	,935	1,070
	opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,176	,036	-,198	-4,938	<,001	-,246	-,106	,936	1,068
2	(Constant)	4,619	,398		11,610	<,001	3,838	5,400		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,528	,109	,188	4,845	<,001	,314	,742	,993	1,007
	leeftijd Age of the household member	-,001	,004	-,010	-,240	,811	-,009	,007	,902	1,109
	opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	-,169	,036	-,189	-4,701	<,001	-,239	-,098	,923	1,083
	materiële_jeugdstandigheden	-,122	,066	-,074	-1,841	,066	-,252	,008	,938	1,066

a. Dependent Variable: bestaansonzekerheid3

Regressieanalyse model 3

Tot slot is model 3 geschat, om hypothese 3 te toetsen. Hierbij is *politiek vertrouwen* de afhankelijke variabele, en zijn de controlevariabelen en de afhankelijke variabele *materiële jeugdstandigheden* tegelijk toegevoegd, omdat het effect van de controlevariabelen alleen al in model 1a te zien is.

Syntax

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
/NOORIGIN
/DEPENDENT politiek_vertrouwen5
/METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcat materiële_jeugdstandigheden.
```

Output

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,170 ^a	,029	,023	1,02646	,029	4,554	4	612	,001

a. Predictors: (Constant), materiële_jeugdstandigheden, geslacht_2 geslacht 0 en 1, oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, leeftijd Age of the household member

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2,771	,326		8,493	<,001
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,083	,089	,037	,935	,350
	leeftijd Age of the household member	,000	,003	,002	,050	,960
	oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,098	,029	,138	3,340	<,001
	materiële_jeugdstandigheden	,098	,054	,075	1,812	,070

a. Dependent Variable: politiek_vertrouwen5

Bijlage 3

In deze bijlage wordt er gekeken naar de assumpties, de multicollineariteit en uitbijters. Dit wordt alleen gedaan voor model 1 en 2, omdat model 3 dezelfde afhankelijke variabele heeft als model 1.

Assumpties

Onafhankelijke waarnemingen

Er is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van de data afkomstig van het LISS-panel. Dit panel bestaat uit leden van willekeurig benaderde huishoudens in Nederland. De verschillende leden van dezelfde huishoudens kunnen afhankelijk van elkaar zijn, daarom wordt er gefilterd voor de huishoudhoofden. Op deze manier komt er van elk huishouden maximaal één iemand in de uiteindelijke steekproef terecht, waardoor alle cases onafhankelijk van elkaar zijn. De assumptie voor onafhankelijke waarnemingen wordt hiermee niet geschonden.

Voor de assumpties van lineariteit, homoscedasticiteit en normale verdeling van de residuen zijn de regressieanalyses als volgt uitgevoerd:

Syntax

*Model 1.

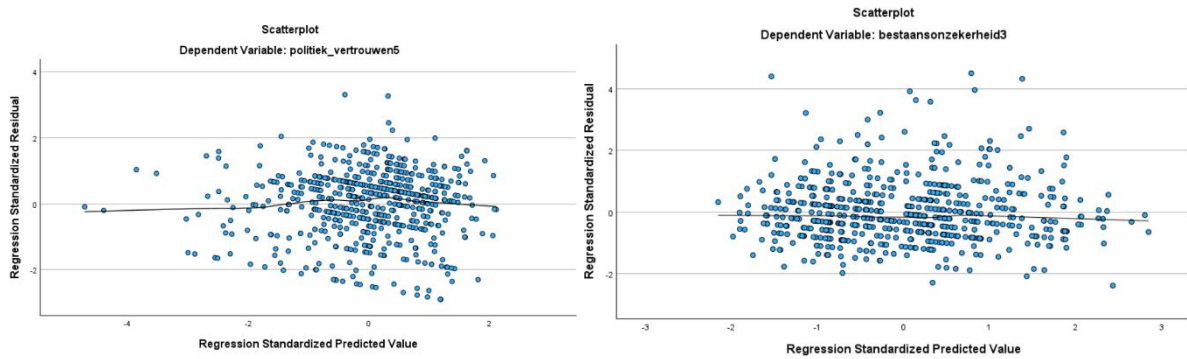
```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
/NOORIGIN
/DEPENDENT politiek_vertrouwen5
/METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcat
/METHOD=ENTER bestaansonzekerheid3
/METHOD=ENTER materiële_jeugdomstandigheden
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE COOK LEVER ZRESID DFBETA DFFIT.
```

*Model 2.

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
/NOORIGIN
/DEPENDENT bestaansonzekerheid3
/METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcat
/METHOD=ENTER materiële_jeugdomstandigheden
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE COOK LEVER ZRESID DFBETA DFFIT.
```

Lineariteit

De tweede assumptie waaraan voldaan dient te worden om conclusies te trekken uit de resultaten van de regressieanalyse is dat er een lineair verband bestaat tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabelen. Dit kan worden gecontroleerd aan de hand van residual plots en partial plots, hieronder weergegeven.

Output

In de residual plots is te zien dat de puntenwolken verdeeld liggen rond de nullijn. De in de puntenwolk getekende LOESS-lijn ligt bij beide modellen ook rond de nullijn. De assumptie van lineariteit lijkt hiermee niet geschonden.

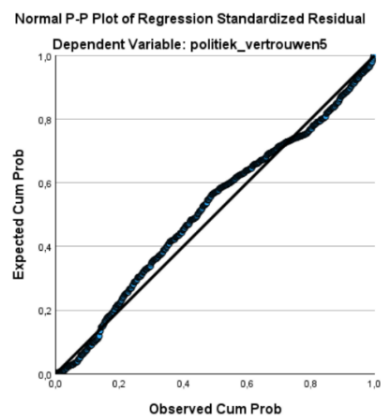
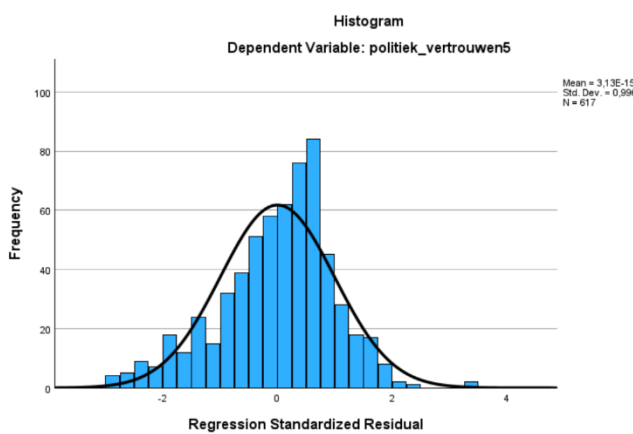
Homoscedasticiteit

De derde assumptie waar aan voldaan dient te worden is homoscedasticiteit; dit betekent dat de residuen gelijk verspreid zijn. Dit wordt aan de hand van bovenstaande residual plots bekeken. Hierin is te zien dat de residuen ongeveer gelijk verdeeld zijn, er is geen sprake van een systematische afwijking van de nullijn. De assumptie van homoscedasticiteit wordt in beide modellen niet geschonden.

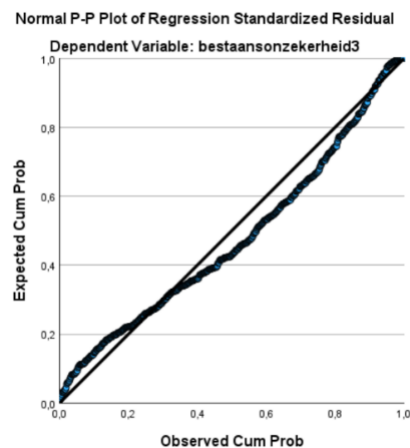
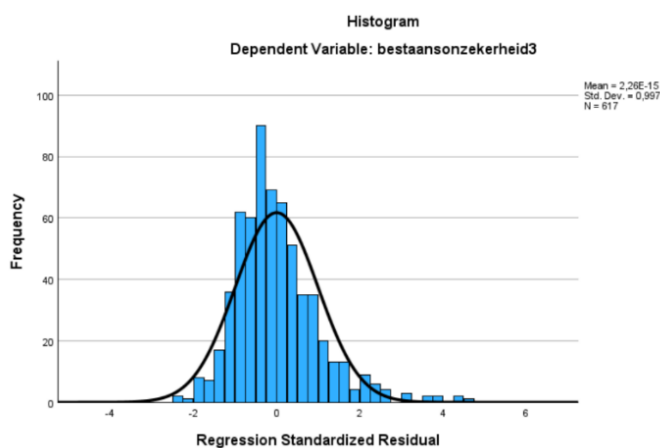
Normale verdeling residuen

Om te controleren of de residuen normaal verdeeld zijn, wordt er gekeken naar de histogrammen en PP-plots die hieronder zijn afgebeeld. De residuen van model 1 lijken niet helemaal normaal verdeeld te zijn; er is een grote piek te zien in het histogram aan de rechterkant, en ook de PP-plot laat zien dat niet alle punten op de rechte lijn liggen. Hieruit valt dus te concluderen dat aan deze assumptie niet helemaal wordt voldaan. Bij het tweede model is dit hetzelfde, alleen is de piek in het histogram daar aan de linkerkant. Ook hier liggen de punten niet helemaal op de rechte lijn, en kan er dus niet worden geconcludeerd dat aan deze assumptie wordt voldaan.

Model 1

Model 2

Multicollineariteit

Om te controleren of de onafhankelijke variabelen niet te veel onderlinge samenhang vertonen, wordt er gekeken naar de VIF-scores in de regressieanalyses. Deze geven aan in welke mate de verklarende variabelen verklaard kunnen worden door andere verklarende variabelen in het model. de VIF-scores zijn te zien in de regressieanalyses in bijlage 2. Een strenge vuistregel hierbij is dat de VIF-scores niet boven de 4 mogen zijn, wat in dit onderzoek ook niet het geval is, alle VIF-scores zitten onder de 2. Er is dus geen sprake van multicollineariteit.

Uitbijters

Om te controleren of er cases zijn die afwijken en mogelijk een grote invloed hebben op de analyse, wordt er gekeken naar de gestandaardiseerde residuen, Cook's Distance, Leverage en DFFIT.

Vervolgens is er een overzicht gemaakt van de cases die het meeste afwijken, en is de analyse nog een keer uitgevoerd zonder deze cases.

Allereerst hebben de cases een ID-nummer gekregen, om duidelijk te zien welke specifieke cases afwijken.

Syntax casenummers toevoegen

```
COMPUTE ID=$CASENUM.  
EXECUTE.
```

Daarna is de analyse van het grotere model (model 1) uitgevoerd als volgt:

Syntax model 1 voor uitbijteranalyse

```
REGRESSION  
  /MISSING LISTWISE  
  /STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE  
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)  
  /NOORIGIN  
  /DEPENDENT politiek_vertrouwen5  
  /METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcat  
  /METHOD=ENTER bestaansonzekerheid3  
  /METHOD=ENTER materiële_jeugdstandigheden  
  /PARTIALPLOT ALL  
  /SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)  
  /RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
  /SAVE COOK LEVER ZRESID DFBETA DFFIT.
```

Gestandaardiseerde residuen

Ten eerste de waarde van de gestandaardiseerde residuen. Een vuistregel hierbij is dat deze waarde niet groter dan 3 of -3 mag zijn. In deze data zijn er twee cases die een waarde groter dan 3 hebben, namelijk case 6947 (3,30831) en case 9087 (3,26889)

Cook's Distance

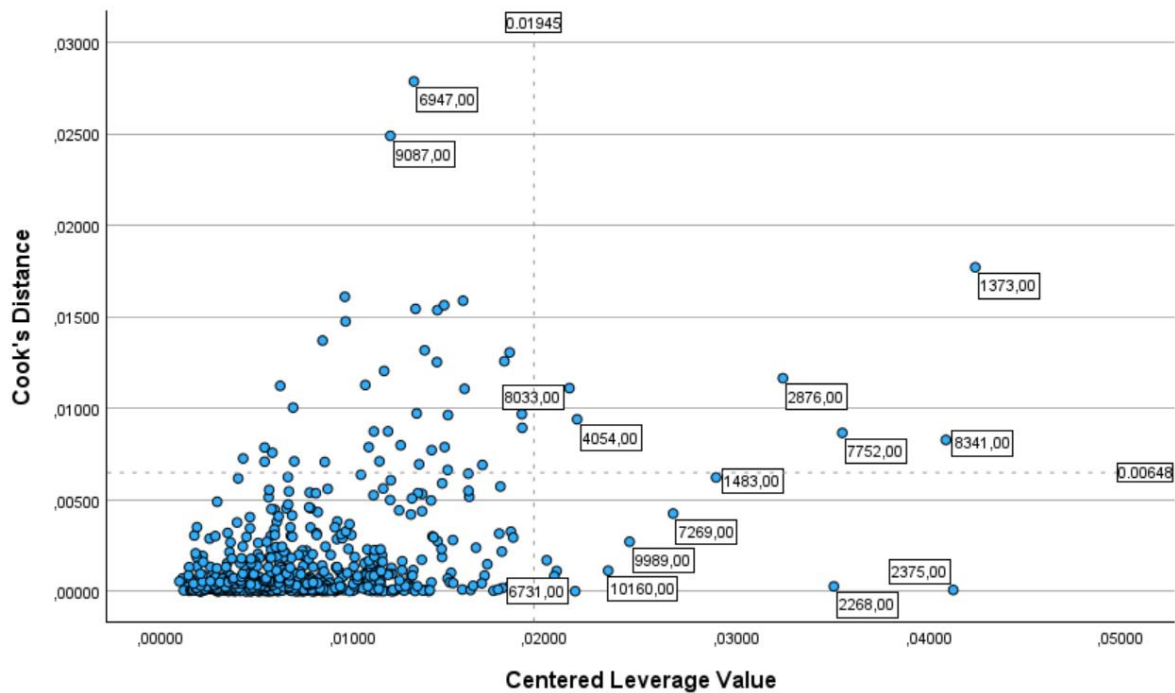
De Cook's Distance geeft aan in hoeverre bepaalde cases uitwijken in de x-richting en de y-richting.

De vuistregel hierbij is ten eerste dat cases een probleem veroorzaken als de CD groter is dan 1.

Dat is in deze data niet het geval. Cases vormen een mogelijk probleem als $CD_i > \frac{4}{n}$. In dat geval

zouden cases met een hogere waarde dan $(\frac{4}{617} =) 0,00648$ een probleem kunnen vormen. Dit zijn

44 cases. In onderstaande figuur zijn de cases en hun Cook's Distance waarde te zien, samen met de Leverage waarde.

Leverage

De Leverage waarde geeft aan hoeveel invloed de specifieke cases hebben op de helling, dus in welke mate de cases een uitbijter zijn in de x-richting. De vuistregel hierbij is dat cases een

probleem kunnen vormen als de waarde hoger is dan $\frac{2p}{n}$. In dit onderzoek zouden cases die een

hogere waarde hebben dan $(\frac{2 \times 6}{617} =) 0,01945$ een probleem kunnen vormen. Dit zijn 19 cases. In

bovenstaande figuur zijn de meest extreme cases weergegeven met bijbehorende case-ID.

DFFIT

Deze waarde van de DFFIT geeft aan hoeveel de voorspelling van politiek vertrouwen verandert als een specifieke case niet wordt meegenomen in de analyse. Een vuistregel hierbij is dat cases een probleem kunnen vormen als $DFFIT > 2 \sqrt{\frac{p}{n}}$. In dit onderzoek zouden cases dus een probleem kunnen vormen als de DFFIT groter is dan $(2 \sqrt{\frac{6}{617}}) = 0,1972$. Dit is bij geen enkele case het geval, de hoogste waarde is de case met ID-nummer 6947 ($DFFIT = 0,04913$).

Tabel met meest extreme cases

St. Residuen	Case-ID	Leverage	Case-ID	Cook's Distance	Case-ID	Dffit	Case-ID
3,30831	6947	0,04243	1373	0,02786	6947	0,04913	6947
3,26889	9087	0,04128	2375	0,02488	9087	0,04812	2876
		0,04090	8341	0,01770	1373	0,04533	8341
		0,03550	7752	0,01609	11224	0,04447	9087
		0,30506	2268	0,01587	11027	0,04334	7752
		0,03241	2876	0,01563	7000	0,03856	8033
		0,02893	1483	0,01543	5444	0,03667	5444

In bovenstaande tabel zijn voor elke meting de meest extreme cases te zien. De cases die dikgedrukt zijn komen vaker voor, en kunnen gezien worden als uitbijters. De regressieanalyse wordt nog een keer uitgevoerd, zonder deze zeven cases.

Regressieanalyse zonder uitbijters

Syntax uitbijters eruit filteren

```
COMPUTE filter_$(cb12a_m = 201207 | cb12a_m = 201208)
& (ci19l_m = 201906 | ci19l_m = 201907)
& pu20a_m = 202001
& positie =1
& obs2 = 1
& ID~=6947.00
& ID~=9087.00
& ID~=1373.00
& ID~=8341.00
& ID~=7752.00
& ID~=2876.00
& ID~=5444.00.
VALUE LABELS filter_$(0 'Not Selected' 1 'Selected').
FORMATS filter_$(f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

Syntax beschrijvende statistieken

```
FREQUENCIES VARIABLES=politiek_vertrouwen5 bestaansonzekerheid3  
materiële_jeugdstandigheden  
  geslacht_2 leeftijd oplcat  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM SEMEAN MEAN MEDIAN  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Syntax regressieanalyse

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT politiek_vertrouwen5  
/METHOD=ENTER geslacht_2 leeftijd oplcat  
/METHOD=ENTER bestaansonzekerheid3  
/METHOD=ENTER materiële_jeugdstandigheden  
/PARTIALPLOT ALL
```

Output

		Statistics					
		politiek_vertrouwen5	bestaansonzekerheid3	materiële_jeugdstandigheden	geslacht_2 geslacht 0 en 1	leeftijd Age of the household member	oplcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories
N	Valid	610	610	610	610	610	610
	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		3,4541	3,6984	2,9164	,3131	63,08	3,77
Std. Error of Mean		,04118	,05025	,03165	,01879	,513	,059
Median		3,6000	3,6667	3,0000	,0000	65,00	4,00
Std. Deviation		1,01711	1,24110	,78181	,46414	12,665	1,462
Minimum		1,00	1,00	1,00	,00	29	1
Maximum		5,80	9,67	5,00	1,00	93	6
Percentiles	25	3,0000	3,0000	2,5000	,0000	55,00	2,00
	50	3,6000	3,6667	3,0000	,0000	65,00	4,00
	75	4,0000	4,3333	3,5000	1,0000	72,00	5,00

Aan de gemiddelden is niet veel veranderd, het gemiddelde van *politiek vertrouwen* is met 0,0117 gedaald, het gemiddelde van *bestaansonzekerheid* is met 0,0315 gedaald en het gemiddelde van *materiële jeugdstandigheden* is met 0,0066 gedaald. Voor de controlevariabelen geldt dat het gemiddelde van *geslacht* met 0,0013 is gedaald, en de gemiddelden van *leeftijd* en *opleiding* zijn gelijk gebleven.

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,166 ^a	,028	,023	1,00549	,028	5,716	3	606	<,001
2	,326 ^b	,106	,100	,96471	,079	53,320	1	605	<,001
3	,329 ^c	,108	,101	,96438	,002	1,419	1	604	,234

a. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member

b. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, bestaansonzekerheid3

c. Predictors: (Constant), opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories, geslacht_2 geslacht 0 en 1, leeftijd Age of the household member, bestaansonzekerheid3, materiële_jeugdstandigheden

d. Dependent Variable: politiek_vertrouwen5

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,037	,265		11,471	<,001	2,517	3,557		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,102	,088	,047	1,161	,246	-,071	,275	,993	1,007
	leeftijd Age of the household member	-,001	,003	-,007	-,158	,874	-,007	,006	,939	1,065
	opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,111	,029	,160	3,864	<,001	,055	,168	,939	1,064
2	(Constant)	4,062	,290		13,996	<,001	3,492	4,632		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,212	,086	,097	2,467	,014	,043	,380	,963	1,039
	leeftijd Age of the household member	,000	,003	-,006	-,141	,888	-,007	,006	,939	1,065
	opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,065	,028	,093	2,284	,023	,009	,120	,892	1,121
	bestaansonzekerheid3	-,240	,033	-,293	-7,302	<,001	-,305	-,176	,915	1,093
3	(Constant)	3,833	,348		11,014	<,001	3,149	4,516		
	geslacht_2 geslacht 0 en 1	,208	,086	,095	2,428	,015	,040	,377	,962	1,040
	leeftijd Age of the household member	,000	,003	,004	,096	,924	-,006	,007	,903	1,108
	opcat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories	,061	,028	,088	2,158	,031	,006	,117	,884	1,132
	bestaansonzekerheid3	-,237	,033	-,289	-7,157	<,001	-,302	-,172	,907	1,103
	materiële_jeugdstandigheden	,062	,052	,048	1,191	,234	-,040	,164	,925	1,081

a. Dependent Variable: politiek_vertrouwen5

Aan de modelfit is te zien dat het model zonder de uitbijters beter bij de data past; de R^2 *adjusted* is in elk model met ongeveer 0,3% gestegen ten opzichte van het model met de uitbijters, wat betekent dat de variabelen in dit model zonder uitbijters nu meer variantie in de mate van politiek vertrouwen kunnen verklaren. Ook zijn de hellingen van *geslacht*, *opleidingsniveau* en *bestaansonzekerheid* iets groter geworden. De helling van *materiële jeugdstandigheden* is daarentegen iets gedaald. Verder zijn er niet meer of minder hellingen significant geworden. Er valt te concluderen dat de verwijderde cases wel een bepaald effect hadden op de hellingen en modelfit, maar er zijn geen grote of significante veranderingen te zien als ze worden weggehaald.

Bijlage 4

In deze bijlage wordt gereflecteerd op het gebruik van AI software tijdens het schrijven van dit onderzoek. Er is enkele keren gebruik gemaakt van chatGPT, vooral met de vraag om bepaalde zinnen te herschrijven als deze zinnen te onduidelijk waren en te veel informatie in één keer bevatten.

1) Gebruik software

Voor het schrijven van het theoretisch kader heb ik chatGPT enkele keren gevraagd om voor mij iets te formuleren waar ik zelf niet helemaal uit kwam als ik verdwaalde in alle informatie die ik beknopt in een paar zinnen wilde zonder dat het te veel herhaling was of niet te volgen. Ik heb dit gedaan door al mijn zinnen die ik zelf geschreven had te kopiëren en te plakken met als prompt 'herschrijf onderstaande zinnen tot een lopend verhaal'. Ik heb namelijk zelf de neiging om vaak dezelfde signaalwoorden te gebruiken, waardoor het een minder mooi stuk wordt in het geheel. Ik heb ChatGPT daarom ook wel eens naar signaalwoorden gevraagd, bijvoorbeeld op de volgende manier: "synoniemen voor echter".

2 & 3) Accuraatheid van de output & academische integriteit

De signaalwoorden die chatGPT mij gaf waren meestal wel nuttig, en daar heb ik enkele keren een voorbeeld uit gehaald om zelf te gebruiken in plaats van de woorden die ik zelf vaak gebruik. Voor de herschrijving van de zinnen heb ik minder aan de output van ChatGPT gehad, ik heb daarvan niks gekopieerd en geplakt in mijn eigen stukken tekst, omdat ChatGPT geen gebruik maakt van bronnen en ook niet op de hoogte is van het grotere plaatje van mijn scriptie, waardoor sommige dingen die werden voorgesteld naar mijn idee niet klopten omdat ze niet overeenkwamen met wat ik zelf in de literatuur heb gelezen. Ook waren de zinnen die ChatGPT schreef niet altijd kloppend, en zaten er veel onnodige herhalingen in. Wel heeft het mijn inspiratie gebracht om sommige woorden in zinnen eens om te draaien of iets op een andere manier te formuleren.

Een voorbeeld van een herschrijving van ChatGPT is het volgende:

"herschrijf onderstaande stuk zodat het logischer is:

'Nederlanders zien en merken de laatste tijd steeds meer dat het moeilijker wordt om rond te komen. Mensen die deze problemen in dusdanige mate ervaren dat het hun bestaanszekerheid aantast, zouden graag gehoord en gezien worden door verschillende instanties die hen hulp zouden kunnen bieden.'"

ChatGPT:

"De laatste tijd ervaren Nederlanders steeds meer moeilijkheden bij het rondkomen. Personen die deze problemen in ernstige mate ondervinden en daardoor hun bestaanszekerheid bedreigd zien, wensen gehoord en gezien te worden door diverse instanties die hen hulp zouden kunnen bieden."

Dit is het volgende stuk geworden in de inleiding:

“Nederlanders zien en merken de laatste tijd steeds meer dat het moeilijker wordt om rond te komen. Mensen die deze problemen in ernstige mate ervaren, zodanig dat het hun bestaanszekerheid aantast, zouden graag gehoord en gezien worden door verschillende instanties die hen hulp zouden kunnen bieden (Bornand & Klein, 2021; Plaisier et al., 2023).”

Een ander voorbeeld:

“herschrijf onderstaande stuk zodat het duidelijker wordt:

Uit de resultaten blijkt dat een man van gemiddelde leeftijd (63 jaar) met een mbo-opleiding een halve punt minder bestaansonzekerheid ervaart (schaal 1-10) als die in ruime materiële omstandigheden is opgegroeid in vergelijking met iemand met dezelfde kenmerken maar een gebrekkige materiële jeugd.”

ChatGPT:

“Uit de resultaten blijkt dat een man van gemiddelde leeftijd (63 jaar) met een mbo-opleiding die in welgestelde materiële omstandigheden is opgegroeid, gemiddeld een halve punt minder bestaansonzekerheid ervaart (op een schaal van 1-10) in vergelijking met iemand met dezelfde kenmerken maar een achtergrond van armoede in de jeugd.”

Dit is het volgende stuk geworden in de resultatenparagraaf:

“Uit de resultaten blijkt dat een man van gemiddelde leeftijd (63 jaar) en een mbo-opleiding, die in ruime materiële omstandigheden is opgegroeid, gemiddeld een halve punt minder bestaansonzekerheid ervaart (schaal van 1-10) dan iemand met dezelfde kenmerken maar een gebrekkige materiële jeugd. Dit is een matig verschil, gezien de schaal waarop bestaansonzekerheid wordt gemeten.”

4) Invloed op het leerproces

Ik denk niet dat het gebruik van ChatGPT een grote invloed heeft gehad op het leerproces, omdat ik dingen zoals signaalwoorden ook normaal op internet op had kunnen zoeken. Het herschrijven van informatie is wel een vaardigheid die belangrijk is voor het leerproces, maar ik heb de herschreven zinnen van chatGPT nooit letterlijk gekopieerd en geplakt. De software is namelijk niet op de hoogte van alle artikelen die ik wel gelezen heb, en weet ook de grotere context van de hele scriptie niet, waardoor sommige zinnen niet goed terecht zouden komen als ik ze letterlijk over zou nemen. Ik heb de software op dat gebied meer gebruikt als inspiratie, ook als ik na een tijdje mijn eigen geschreven zinnen niet meer kon begrijpen. Ik merkte wel dat de drempel verlaagd was om nog eens iets te vragen toen ik het eenmaal gedaan had, maar heb mezelf er zo veel mogelijk van weerhouden omdat het toch het mooist is als je je eigen scriptie helemaal met je eigen woorden schrijft.